

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Analýza faktorů delikvence v kontextu sociálně
vyloučené lokality**

Plzeň 2018

Marcel Romanutti

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Analýza faktorů delikvence v kontextu sociálně
vyloučené lokality**

Marcel Romanutti

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování

Tímto bych rád vyjádřil veliký dík mému vedoucímu práce, Mgr. Lacovi Touškovi, Ph.D., za poskytnutou péči, jenž byla po většinu času charakteru převážně intelektuálního. Děkuji tak za trpělivost, podporu psychickou i materiální. Dále bych rád poděkoval všem účastníkům výzkumu za projevenou ochotu se mnou spolupracovat. Adéle Lachoutové děkuji za spolupráci a společnost v terénu. Dále bych chtěl poděkovat Anně Marii Vinařické za projevenou podporu a ochotu pomoci. A Ondrovi Dvořákovi za kamarádkou podporu a konzultace.

OBSAH

1 ÚVOD 1

1.1 Cíle práce	1
----------------------	---

č1.2 Struktura práce 2

2.2 Koncept sociálního vyloučení 3

2.2.1 Definice a vymezení konceptu sociálního vyloučení.....	3
--	---

2.2.2 Vznik konceptu sociálního vyloučení.....	4
--	---

2.3. Dimenze sociální exkluze 7

2.3.1 Příčiny vzniku sociálního vyloučení.....	8
--	---

2.3.2. Mechanismy sociálního vyloučení	8
--	---

2.3.2.1 Ekonomické vyloučení	8
------------------------------	---

2.3.2.2 Kulturní vyloučení	9
----------------------------	---

2.3.2.3 Sociální vyloučení	9
----------------------------	---

2.3.2.4 Symbolické vyloučení	9
------------------------------	---

2.3.2.5 Prostorové vyloučení	10
------------------------------	----

2.4 Sociálně vyloučená lokalita 11

2.4.1 Definice	11
----------------------	----

2.4.2 Teorie etiketizace	12
--------------------------------	----

2.4.3 Problém s „nálepkováním“	12
--------------------------------------	----

2.4.3.1 Sociálně vyloučená lokalita	13
-------------------------------------	----

2.4.3.2 „Rom“	14
---------------	----

2.4.4 Stigmatizace	15
--------------------------	----

3 PRAKTICKÁ ČÁST 16

3.1. Metodika výzkumu 17

3.1.1 Etnografie.....	17
3.1.2. Výzkumný přístup	18
3.1.3. Výběr vzorku a použitá metoda	19
3.3 Obec Křenkovice.....	21
3.3.1 Obec v číslech	21
3.3.3 Exekuce.....	22
3.4 Vstup do terénu a zúčastněné pozorování	23
3.4.1 Vyloučené lokality	24
3.4.1.1 Vznik lokalit	24
3.4.1.2 Popis lokalit	25
3.4 Obchod s chudobou	27
3.4.1 Zadluženost a svoz komunálního odpadu	30
3.3.2 Fluktuace obyvatel.....	31
3.5 Problematika labellingu obyvatelstva	33
3.6. Problematika označení SVL	36
3.7 Bezpečnostní situace v obci a otázka kriminality	37
3.7. Sociální služby a situace v obci	39
4 ZÁVĚRY	43
POUŽITÁ LITERATURA	46
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	47
RESUMÉ	50

1 ÚVOD

Tato bakalářská práce představuje pokus o uchopení konceptu sociálního vyloučení v jeho prostorovém a symbolickém projevu. Toto téma jsem si vybral z důvodu zájmu o tuto problematiku a hlubší pochopení vnitřního fungování sociálního vyloučení. Během roku 2016 jsem se účastnil dotazníkového šetření, které bylo realizováno projektem BRIZOLIT – Bezpečnostní rizika sociálně vyloučených lokalit: Vytváření znalostí a nástrojů pro management a prevenci kriminality. V rámci kvantitativní fáze tohoto projektu jsem navštívil lokality, které jsou označovány jako sociálně vyloučené. V těchto lokalitách probíhal sběr dat a měl jsem zde možnost nahlédnout do atmosféry vnitřního chodu těchto lokalit. Během tohoto šetření jsem si znovu a znovu uvědomoval, že jsem v dřívějších letech svého života měl tendenci podléhat mezi lidmi šířeným stereotypům a označování například „dům hrůzy“. Po bližším ohledání ale člověk zjistí, že věci se nemusí mít vždy tak jak se mezi lidmi říká.

Při provádění výzkumu se budu snažit o maximální sebereflexi a odstup, aby nedošlo k přílišnému zkreslení dat.

1.1 Cíle práce

V této práci se budu zabývat konceptem sociálního vyloučení, konkrétně pak jeho působení v prostoru. Skrze prostorovou a symbolickou dimenzi tohoto konceptu budu nahlížet na problematiku označení „sociálně vyloučená lokalita“. Pomocí případové studie se pokusím zmapovat situaci ve vybrané obci, jež je zatížena existencí rezidenčních jednotek, které jsou označovány jako sociálně vyloučené. Na základě získaných dat zhodnotím, zda je vhodné k této lokalitě takto přistupovat.

1.2 Struktura práce

Tato práce se skládá z úvodu, v rámci kterého představuji výzkumné cíle a odůvodnění jejich výběru. Hlavní část práce se skládá ze dvou oddílů, a sice části teoretické a praktické. Práce je na závěr ukončena shrnutím výsledků výzkumu. V první, teoretické části, se věnuji vymezení hlavních teoretických východisek s ohledem na téma práce. V praktické části uvádím zvolené metodologické a výzkumné nástroje, odůvodňuji jejich výběr ve vztahu ke zkoumanému terénu a popisuji způsob analýzy získaných dat. Praktická část se zabývá vlastním terénním výzkumem. V závěru práce se pokouším o interpretaci výsledků a jejich zhodnocení. Práce dále obsahuje seznam použité literatury a anglické resumé.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.2 Koncept sociálního vyloučení

Jako hlavní teoretické východisko této práce využiji koncept sociálního vyloučení či sociální exkluze. Lze říci, že ačkoliv byl tento jev popsán před nedávnou dobou, vešel do akademického povědomí, sektoru sociálních služeb ale i povědomí laické veřejnosti velmi rychle. Existuje mnoho rozdílných názorů na samotný obsah a význam konceptu sociálního vyloučení.

V následující části se pokusím o vymezení tohoto konceptu v rámci odborného diskurzu, vysvětlení povahy jeho vzniku a nastínění sociálních jevů, které jsou skrze tento koncept popisovány. Též se pokusím tento koncept nahlédnout optikou současného odborného diskurzu.

2.2.1 Definice a vymezení konceptu sociálního vyloučení

V následující podkapitole operacionalizuji pojem sociální exkluze a porovnáám či vymezím ho vůči pojmům podobné povahy a pojmům, v jejichž kontextu bývá často používán.

Sociologická encyklopedie definuje pojem sociální exkluze jako „(...) *mechanismus nebo strategie, pomocí nichž jedna skupina ochraňuje svá privilegia a výhody tím, že uzavře jiným skupinám přístup ke zdrojům, k pozicím, odměnám a možnostem, a to na základě mocensky sankcionovaného prohlášení těchto skupin za nežádoucí nebo nevhodné. E.s. souvisí úzce s tzv. sociálním uzavíráním (social closure). V některých koncepcích se proto e.s. pokládá vedle tzv. uzurpace za jeden ze dvou mechanismů, jimiž se soc. uzavírání dosahuje nebo udržuje, příp. mění. Uzavírání je pak obecným procesem, jímž se skupina snaží udržet svou výlučnou, exkluzivní kontrolu nad vzácnými zdroji tím, že k nim omezuje přístup, a e.s. je pouze specif. mechanismem oddělení „vlastních“ (insiders), tj. těch, kteří mají k vzácným zdrojům přístup, od „cizích“ (outsiders), kteří k nim přístup nemají. Uzurpace je rovněž strategií deprivilegovaných skupin, jež se snaží dosáhnout přístupu ke zdrojům, které již byly monopolizovány jinou skupinou. F. Parkin zavedl navíc termín dvojího nebo zdvojeného uzavření: např. odborové hnutí volí vůči zaměstnavatelům a vlastníkům strategii*

uzurpace, současně však ve vztahu k některé jiné skupině (např. etnické) může volit strategii e.s., aby jí znemožnilo podílet se na příp. pozitivním výsledku uzurpace. Koncepce soc. uzavírání a e.s. vznikla inspirována weberovským pojetím třídní a stavovské struktury, byla však systematicky zpracována až v 70. l. zejm. F. Parkinem a R. Murphym v souvislosti s kritikou marx. pojetí třídní struktury a zejm. konkrétního fungování reálně soc. společností. E.s. může být za určitých okolností, nikoliv však nutně a vždy, formou sociální diskriminace a bariérou sociální mobility.“ (Petrusek: online)

Mareš a Sirovátka (2008) popisují sociální exkluzi jako nejrůznější mechanismy, které se vyskytují snad ve všech známých společnostech nehledě na dobu či místo. (Mareš; Sirovátka 2008: s. 272) Poměrně důležitý je též rozdíl mezi pojmem sociální exkluze a sociální marginalizace. Zatímco o marginalizaci hovoříme jako o odsouvání některých obyvatel či jejich skupin na okraj společnosti, exkluzí je myšleno přímo vyčlenění takových osob zcela mimo společnost. Oba tyto mechanismy můžeme považovat za nástroj sociální kontroly, který dané společenství, vyznávající jisté univerzálně platné normy a hodnoty, uplatňuje vůči osobám, které tyto principy zpochybňují.

„Sociální exkluze je definovaná jako stav, kdy jedinec nebo kolektivita neparticipuje plně na ekonomickém, politickém a sociálním životě společnosti, anebo kdy jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný, a dosáhnout i té míry participace na životě ve společnosti, která je v ní pro její plnoprávné členy považována za žádoucí“ (MAREŠ, P. 2004:19)

2.2.2 Vznik konceptu sociálního vyloučení

První zmínky o fenoménu sociálního vyloučení či sociální exkluze je možné nalézt v období poloviny šedesátých let 20. století ve Francii. Jules Klanfer, který se zabýval postavením znevýhodněných skupin ve společnosti, hovoří o sociálním vyloučení jako o údělu skupiny jedinců, která jako jediná netěží z výhod hospodářského růstu. Podobným způsobem o sociální exkluzi uvažuje ekonom Pierre Massé, který upozorňuje na skutečnost, že na samém okraji společnosti žijí lidé, kteří se neúčastní rozdělování hodnot, které přináší

ekonomický pokrok. U těchto lidí se nepředpokládá, že by jejich počet měl v budoucnu narůstat. Existuje též předpoklad, že tento problém bude brzy vyřešen a lidé ohrožení sociálním vyloučením budou postupně včleněni do fungující společnosti. Od poloviny šedesátých let až do poloviny let sedmdesátých je tento termín užíván k označování individuálního životního selhání, které je v kontrastu s rostoucím blahobytem většinové společnosti. Tohoto výrazu bylo tehdy užíváno jako synonyma marginality a nouze. (Keller 2014: s.7)

Na počátku sedmdesátých let, kdy tento jev ještě není ve vědeckém diskurzu ukotven, se o něm vyjadřuje francouzský ekonom François Perroux, který o lidech vyloučených ze systému uvažuje v protikladu k lidem na systému participujícím. Dle jeho názoru nemají vyloučení jedinci nic společného s dělnictvem, chápe je jako jednotlivce, kterým je odpíráno i oficiální životní minimum. Tvrdí tedy, že marxova kategorie třídy není schopna tuto neorganizovanou skupinu chudých lidí náležitě analyzovat. (Keller 2014: s. 8) Rozvinutí pojmu sociálního vyloučení či sociální exkluze do podoby dnešního sociálního významu je připisováno Renému Lenoirovi, jenž tímto pojmem označoval osoby či skupiny osob, které byly vyloučeny ze státního systému sociálního zabezpečení. (Toušek 2007: online)

Mezi sociálně vyloučené Lenoir řadí mentálně a fyzicky postižené. Dále hovoří o dvou skupinách tzv. sociálně neadaptovatelných. V prvním případě se jedná o osoby asociální, mezi než Lenoir řadí prostitutky, delikventy, žebráky a alkoholiky. Do druhé skupiny, která se skládá z osob minoritních, dle Lenoira patří příslušníci etnických menšin. (Keller 2014: s. 8)

Pojetí sociální exkluze Lenoir nahlíží z vícero úhlů. Tvrdí sice, že sociální vyloučení má makrosociální povahu, zároveň však shledává příčiny tohoto jevu například v šíření drog, rostoucím počtu narkomanů, množství násilí v televizi a rychlém tempu urbanizace. Exkluzi tudíž vnímá též jako individuální sociální vychýlení se od většinové normy. Jako jeden z prvních autorů upozorňuje na rizika sociální exkluze, jakožto obecně hrozícího problému celé společnosti. (Keller 2014: s. 8)

„Žádná rodina“, konstatuje Lenoir, „jakkoliv buržoazní a s jakkoliv silnou náboženskou či laickou morální tradicí, si nemůže namlouvat, že žádné z jejích dětí nemůže jednoho dne utéci z domova, začít brát drogy, stát se mladistvým delikventem, anebo se jinak vzbouřit“ (Lenoir, 1974: 36).

Jeho definice sociální exkluze zní: „*v průmyslové a urbanizované společnosti konce 20. století existují osoby, které v důsledku slabiny fyzických či mentálních, v důsledku svého chování či v důsledku absence vzdělání nejsou schopny naplnit své potřeby a buď vyžadují stálou péči, anebo představují nebezpečí pro druhé, či jsou segregovány, ať již svou vlastní vinou, anebo vinou kolektivity*“.
(Keller 2014: s.9)

Ke konci sedmdesátých let se do tvrdé kritiky Lenoirova modelu pustila francouzská historička a socioložka Jeanine Verdès-Leroux. Vyčítá mu, že ledabyle smíchává různé sociální kategorie a ještě má tendenci je do jisté míry kriminalizovat. Tvrdí, že model sociálního vyloučení dle Lenoira, postrádá analýzu příčin vzniku tohoto vyloučení a omezuje se na pouhý výčet určitých kategorií lidí, kteří mají problémy se životem v majoritní společnosti. Též podrobuje kritice jeho návrhy na řešení, které jsou dle jejího názoru příliš povrchové. Požadovala, aby byl koncept sociálního vyloučení zasazen do širších souvislostí probíhajících ekonomických a sociálních proměn ve společnosti. (Keller 2014: s.9)

Autorka kritiky shledává hlavní příčinu sociálního vyloučení v dualizaci dělnictva. Ta část, která je méně kvalifikovaná, disponuje nižším vzděláním, nízkými příjmy a minimálním sociálním zajištěním, je tak nucena sama sebe nahlížet jako méněcennou a má tendence k sebedegradaci. Tento pohled na sebe sama v těchto lidech navíc umocňuje přístup sociální práce. Pracovníci sociálních služeb je vedou k takovým závěrům, kdy uznají vlastní vinu za svou životní situaci. To přispívá k vertikálnímu charakteru rozštěpení dělnictva a uvnitř této skupiny tak dochází ke ztrátě potřeby vzájemné solidarity. (Lindovská 2016: s.17)

V sedmdesátých letech měl na francouzskou sociologickou tradici velký vliv marxismus a jeho pojetí tříd. Termín exkluze byl v té době odmítán, protože nehovořil o třídním konfliktu, nýbrž však výhradně o lidech, kteří nejsou v marxistickém pojetí kapitálu dobří ani k vykořisťování. Marx tuto skupinu lidí

popisuje jako lumpenproletariát. Na konci této dekády dochází ve Francii k masivnímu růstu nezaměstnanosti a problém chudoby tak přestal být okrajovou záležitostí. V této době se stále nehovoří o exkluzi, nýbrž je užíváno termínu *nová chudoba*. (Keller 2014: s.10)

Termín exkluze se ve francouzském společenskovědním diskurzu uchytil až ke konci osmdesátých let. V devadesátých letech potom plně ovládnul sféru týkající se problému chudoby. V té době ho již bylo užíváno v dnešním smyslu. V té době se o sociální exkluzi začíná hovořit jako o problému, jenž je propojen s neúspěšnou veřejnou politikou. Sociální vyloučení již není nahlíženo pouze jako problém chudoby. Jedná se o rozmanitou a rozsáhlou nerovnost, na základě níž lidé přicházejí o kontakt s většinovou společností, což jim přináší problém spojený s jejich vlastní identitou. (Keller 2014: s.10)

2.3. Dimenze sociální exkluze

Lze říci, že to, o tom, o čem se v dnešním diskurzu bavíme jako o sociální exkluzi, jsme dříve mluvili jen jako o chudobě. Co je sociální exkluze a proč se o ní mluví tam kde se dřív mluvilo o chudobě? (Mareš 2000: s. 285) Důležitá je odlišnost předmětu zájmu obou konceptů – zatímco u chudoby za problém považujeme rozdíly v distribuci bohatství, u sociální exkluze je problémem rozpad sociální soudržnosti. (Mareš 2000: s. 286) Výhodou konceptu sociální exkluze oproti konceptu chudoby (mnohdy chápané jednodimenzionálně jako chudoby příjmové) je tedy především jeho komplexnost a dynamický charakter, stejně jako zahrnutí nejen chudoby, ale i jevů chudobou vyvolaných. Hovoří-li se o multidimenzionalitě sociální exkluze, připomínají někteří autoři, že je možné vztáhnout ji současně na příčiny, zkušenost i konsekvence chudoby. Navíc je koncept sociální exkluze lépe než koncept chudoby zasazen v kontextu širších pojetí společnosti a jejich profilových procesů, jako jsou integrace, participace, solidarita. (Mareš 2000: 290)

Mareš koncept sociálního vyloučení definuje jako multidimenzionální, komplexní a zastřešující pojem, jenž v sobě skrývá mechanismy ekonomické, prostorové, symbolické, kulturní a další. Z toho vyplývá, že je na nositele

sociálního vyloučení možno nahlížet téměř z jakékoliv perspektivy, aniž by došlo k opuštění samotného konceptu sociální exkluze.

2.3.1 Příčiny vzniku sociálního vyloučení

Příčiny či vlivy sociálního vyloučení je možné rozdělit na dva základní pilíře, a sice příčiny vnější a vnitřní. Mezi vnější hybné síly, které mohou stát za rozvinutím sociálního vyloučení, můžeme řadit takové, které jednotlivec dokáže svým jednáním jen stěží ovlivnit, či nikoliv. Tyto vlivy jsou udávány širšími společenskými podmínkami, či je kontrolují jedinci ocitající se vně sociálního vyloučení. Může to být například oblast trhu práce a zde fungující politiky, bytová politika, sociální politika státu, regionální praxe týkající se sociální oblasti a služeb, diskriminace či stigmatizace některých jedinců na základě charakteristik jako je například náboženství, etnicita, národnost. (Broz a kol. 2007: s. 10)

Vnitřní vlivy a příčiny sociálního vyloučení jsou pak důsledkem jednání jednotlivých aktérů, kterých se sociální vyloučení přímo týká. Ti tak svým jednáním mohou existenci sociálního vyloučení posilovat, či vlastní situaci sociálního vyloučení způsobit. Tyto vnitřní vlivy se často stávají důsledkem vlivů vnějších. Mezi ně je možné zařadit ztrátu pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti, nízkou finanční gramotnost, orientaci na momentální uspokojení potřeb způsobenou dlouhodobé frustrací, apatii v otázce řešení osobních problémů. (Broz a kol. 2007: s. 9)

2.3.2. Mechanismy sociálního vyloučení

Jedná se o konkrétní způsoby vytěsňování jednotlivců či skupin na okraj společnosti. Lze je rozdělit do kategorií, které zastupují jednotlivé oblasti sociálního života. (Broz a kol. 2007: s. 9)

2.3.2.1 Ekonomické vyloučení

Ekonomické vyloučení je druh vytěsnění, při kterém dochází k uzavření přístupu na trh práce, chudobě a následně dochází k uzavření životních šancí. To

znamená, že skrze ekonomické vyloučení dojde k omezení či zamezení přístupu k finančním zdrojům. Na ekonomické vyloučení lidé reagují následnou adaptací na tyto nové podmínky. Ta spočívá v přeorientování se na sféru černého trhu práce, černé ekonomiky a závislostí na sociálních dávkách. Tento stav může být zapříčiněn vnější i vnitřní silou. (Broz a kol. 2007: s. 11)

2.3.2.2 Kulturní vyloučení

Kulturní vyloučení je zde chápáno jako omezení přístupu ke vzdělání a znalostem, které jsou většinovou společností uznávané. Toto omezení je opět způsobeno působením vnitřních a vnějších vlivů. (Broz a kol. 2007: s. 12)

2.3.2.3 Sociální vyloučení

V tomto užším smyslu je sociální vyloučení chápáno jako jev, při kterém se společenské vztahy a styky vyloučených osob omezují na kontakt s lidmi, kteří se nacházejí v témže postavení. Počet kontaktů těchto lidí bývá zpravidla nižší, než je tomu u většinové společnosti. (Broz a kol. 2007: s. 10)

2.3.2.4 Symbolické vyloučení

„Sociální vyloučení se odehrává i v rovině významů a charakteristik, které jsou vyloučeným osobám přisuzovány většinovou populací. Tito lidé jsou paušálně označováni jako „neplatiči“, „nepřízpůsobilí občané“ a mnohdy ještě hůře. Ačkoli tato označení ve skutečnosti nemusí být pravdivá, ve svých důsledcích se pravdivými stávají, neboť je s těmito lidmi jako s „neplatiči“ či „nepřízpůsobilými“ zacházeno. Symbolickým vyloučením rozumíme také stigmatizaci na základě sociálního statusu jedince (nezaměstnanost, bydliště atp.) či ethnicity.“ (Broz a kol. 2007: s. 13)

Dochází však i k symbolické exkluzi, neboť sociální a kulturní identita jsou do značné míry identitami symbolickými. Členství v kolektivitě je symbolicky potvrzováno (podobnost) či odmítáno (odlišnost) a kolektivita je

symbolicky konstruována a pomocí symbolů je i stvrzována. Symbolická exkluze je spojena se stigmatizací jedinců i sociálních skupin vnímaných jako odlišní, deviantní či cizí. Jejich označování (labeling) slouží k jejich vyčlenění z hlavního proudu společnosti. Symbolické vyloučení dnes často zprostředkovávají masmédiá. Bauman (1999:91) v tomto ohledu cituje Kapuścińského, podle něhož média ve veřejném mínění usazují umělý obraz brutality světa vyloučených – obraz odpudivých ulic, na první pohled neprůchodných oblastí, zveličené zpodobnění světa mimo morálku a bez naděje na spásu. (Mareš 2000: 287)

2.3.2.5 Prostorové vyloučení

Mechanismus prostorového vyloučení je v kontextu sociálního vyloučení jeho nejzřetelnějším projevem. Sociálně vyloučení lidé žijí obvykle v lokalitách, které mají určité opakující se charakteristiky. Je možné zmínit zejména nízkou kvalitu bydlení. Takové lokality mohou být v podobě městské části, konkrétní ulice, shluku objektů či jednoho samostatného objektu. Tyto lokality bývají odborníky označovány jako ghetta či sociálně vyloučené lokality. Regionální samosprávy potom tyto lokality nazývají „byty pro sociálně slabé občany“, „objekty pro nepřizpůsobivé“, „byty pro neplatiče“, „holobyty“. Ve veřejném a mediálním sektoru a je pak často možné se setkat s označením „dům hrůzy“, „Bronx“, „Mexiko“ apod. Lidé se v takových lokalitách ve většině případů ocitají nedobrovolně. Příčiny toho je možné hledat v jednání místní samosprávy či některých z faktorů způsobujících sociální vyloučení. Život v takových lokalitách přináší ekonomickou zátěž pro všechny aktéry, včetně státní správy. Skrze zdejší koncentraci vlivů sociálního vyloučení dochází k reprodukci vyloučených osob a efektu jako takového. (Broz a kol. 2007: s. 10)

2.4 Sociálně vyloučená lokalita

2.4.1 Definice

Podle Radostného vede ke vzniku sociálně vyloučené lokality „(...) vyčlenění určité sociální skupiny z prostoru majoritních rezidenčních zón do oblastí nacházející se buď ve větší či menší vzdálenosti od městské či obecní zástavby, popřípadě o oblasti, které jsou majoritou považovány za nejméně prestižní v porovnání s ostatními lokalitami.“ (Radostný, L. 2005: 75) Ministerstvo práce a sociálních věcí pak sociálně vyloučenou lokalitu definuje jako „(...) území nebo oblast obývaná významnou měrou osobami, které jsou sociálně vyloučené nebo jsou ohrožené sociálním vyloučením. Sociálně vyloučené lokality se velice často vyznačují velmi specifickými územními a sociálními charakteristikami.“ (MPSV 2018: online) Vyloučená lokalita je kategorií uznávanou MPSV, které též vytvořilo v rámci projektu Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR mapu sociálně vyloučených lokalit.¹ Sociálně vyloučené lokality jsou zhmotněním prostorové dimenze sociální segregace a Mareš u nich shledává dvě základní formy. V první řadě je to *koncentrace vyloučených osob*. Lidé, kteří se kumulují v oblastech s nepříznivými podmínkami k životu (zvýšená kriminalita, nedostatečná infrastruktura, špatná vybavenost institucí veřejného sektoru) jsou v důsledku těchto charakteristik například vázáni na zdejší (nekvalitní) trh práce, ztrácejí kontakt se sociálním systémem a odpojují se od norem většinové společnosti. Dochází k úpadku společenské aktivity v lokalitě a k zeslábnutí společenských sítí a k následné reprodukci těchto jevů, zacyklení, které ústí v tzv. kulturu bídy. (Mareš, P. 2006: 10)

Druhou z těchto podob je pak *vyloučení určitých území v důsledku jejich charakteristik*. Obyvatelé takové lokality se v tomto případě stávají sociálně vyloučenými nikoli proto, že by jimi byli vzhledem ke svým zdrojům a dalším charakteristikám, ale z toho důvodu, že obývají lokalitu, která sociálně vyloučenou je. Příčinou jsou nedostatečné zdroje (infrastruktura, špatná

¹ Dostupné zde: <https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index.html>

² „Vláda odsouhlasila změny v zákoně o pomoci v hmotné nouzi. Novela obsahuje opatření, kterými chce ministerstvo bojovat proti **obchodu s chudobou** na ubytovnách.“ MPSV. Nová opatření pomohou lidem z ubytoven získat standardní bydlení. MPSV.cz [online]. 2018 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/3792>

³ „O potřebnosti systému nájemního sociálního bydlení se v ČR hovoří už dvacet let. Až

vybavenost veřejného sektoru, například školství či zdravotnictví) celé komunity, jejíž jsou součástí. Obě tyto dimenze spolu samozřejmě velice úzce souvisí a vzájemně se ovlivňují – lokality se stávají sociálně vyloučenými proto, že se zde koncentrují sociálně vyloučení lidé a ti kteří se ocitnou v sociálně vyloučené lokalitě, jsou zase více ohroženi sociálním vyloučením. (Mareš, P. 2006: 10-11)

2.4.2 Teorie etiketizace

Se symbolickým a prostorovým vyloučením úzce souvisí teorie etiketizace. Sociologická encyklopedie definuje tuto teorii takto: „labelling – (z angl. label = nálepka) – ústřední pojem tzv. *etiketizační teorie* (labelling theory), což je koncepce rozpracovaná v rámci psychologie a sociologie deviantního chování. Jejími zakladateli jsou *H. P. Becker*, *K. T. Erikson* a *J. I. Kitsuse*, kteří kriticky reagují na některé jednostrannosti strukturně-funkcionalistického pojetí sociální deviance a anomie. V etiketizační teorii se rozlišuje porušení soc. normy, která je objektivním faktem, a deviance, která je výsledkem interpretačních a hodnotících činností. Deviance je funkcí vnímání a hodnocení určitých forem chování společností, jehož se chování týká, a funkcí sociální kontroly. Není tedy prostým porušením normy, ale zhodnocením určitého konkrétního chování jako deviantního, odchylného, nenormálního nebo asociálního určitou částí veřejnosti. Není objektivní charakteristikou určitých forem chování, ale vlastností, kterou jim přisuzuje veřejnost. Aby jedinec byl pokládán za devianta, musí být za devianta označen, deviance mu musí být připsána, přisouzena. Tento označovací, nálepkovací, etiketizační akt je pro s-gické posuzování určitého chování jako deviantního podstatnější než samo porušení normy.“ (Petrušek, M. 2017: online)

2.4.3 Problém s „nálepkováním“

2.4.3.1 Sociálně vyloučená lokalita

Problematika etiketizace se ve velké míře dotýká prostorového a symbolického vyloučení, konkrétně mám na mysli samotné označení „sociálně vyloučená lokalita“. Hurrle a kol. konfrontují problematiku označení sociálně vyloučená lokalita na příkladu výzkumu vybraných českých lokalit, které jsou označovány jako sociálně vyloučené.

Výsledky z tohoto výzkumu poukazují na to, že používání konceptu sociálně vyloučená lokalita má své limity. Zejména pak, pokud jej chceme aplikovat na romskou populaci. Tyto limity spočívají v jeho nedostatečné věrohodnosti k pokrytí vysoce variabilní povahy romského sdružování či koncentrace. Během výzkumu v mnoha případech nastala situace, kdy lokality byly označeny jako sociálně vyloučené na základě romské etnicity zdejších obyvatel a nikoliv však, že by stav lokality odpovídal charakteristice lokality postižené sociálním vyloučením. Tento pojem byl poprvé použit v roce 2006, kdy byl uveden v publikaci „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“, kterou prováděla společnost GAC spol. s r. o. pro ministerstvo sociálních věcí. V rámci této analýzy bylo na území České republiky popsáno 310 sociálně vyloučených romských lokalit. (Hurrle:2016 s.546) Následující analýza je z roku 2015 a jmenuje se „Analýza sociálně vyloučených lokalit.“ Je zde patrný rozdíl v označení těchto lokalit, kdy v roce 2006 studie označovala sociálně vyloučené lokality (dále jen SVL) jako romské. Na základě výsledků této analýzy byla v roce 2008 vládou ustanovena Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, což bylo v roce 2012 přejmenováno na Agenturu pro sociální začleňování. (Hurrle:2016 s.547)

Došlo k posunu diskurzu a termín pro sociální exkluzi se stal etnicky neutrálním a byly upřednostňovány etnicky neutrální politiky. Zastánci těchto politik prosazovali čistě prostorové a sociální kritéria pro označování SVL a nechtěli tak poukazovat na Romy, nýbrž kategorie etnicity je problematická. Problém byl však s pojmem „ghetto“, který se objevoval v analýze z roku 2006. Pojem sociálně vyloučená lokalita a ghetto byl užíván jako synonymum. Na základě artikulování této nálepky zatížené negativní konotací, došlo ještě k většímu prohloubení sociální exkluze. (Hurrle:2016 s.548) Hurrle

a kol. tvrdí, že označení ghetto není pro většinu etnicky segregovaných lokalit v České republice vhodné. (Hurrle:2016 s.549)

V rámci tohoto výzkumu se došlo ke zjištění, že termín sociálně vyloučená lokalita je často užíván pro označení míst, která nesplňují charakteristiky sociálního vyloučení. I když je termín etnicky neutrální, stále v lidech evokuje romská ghetta. Představením konceptu sociálně vyloučených lokalit byla snaha o deetnizaci tohoto problému. Označování těchto lokalit jako SVL často není výsledkem analýzy sociální situace zdejších obyvatel, nýbrž vnímání jejich etnické odlišnosti. Lokality s vyšší koncentrací Romů jsou interpretovány jako SVL, přestože socioekonomická situace těchto lidí se příliš neliší od většinové společnosti. Toto označení tedy často neodpovídá místní realitě, což přiznávají v rozhovorech výzkumníci i někteří místní představitelé. Použili ho ale v nějakém vyjádření, protože cítili potřebu zasadit situaci do nějakého existujícího rámce. Právě užívání takovýchto rámců vede k labellingu, stigmatizaci a symbolickému vyloučení míst, která ani neodpovídají základním kritériím sociálního vyloučení. (Hurrle:2016 s.558)

2.4.3.2 „Rom“

Je nutné připustit, že pokud je někdo okolím, byť na základě problematických kritérií, chápán jako „Rom“, tak se jím ve svých důsledcích stává i bez ohledu na to, zda se tak sám chápe. Jinými slovy, identita každého člověka je vytvářena (připisována) na základě sociální interakce s druhými a mezi druhými, spíše než na základě vlastní volby. Z tohoto důvodu se často přistupuje k určování „romství“ tak, že jako „Romové“ jsou chápáni ti, kdo jsou okolím takto označováni nebo se tak sami označují, přičemž uvedená kategorie je chápána jako zastřešující pro různé skupiny (Olaši, Kalderaši, Sinti atd.), resp. pro různé slovní ekvivalenty („Cigáni“, „Cikáni“ atd.). (TOUŠEK, L., V. WALACH a P. KUPKA 2018: online)

2.4.4 Stigmatizace

„Stigmatizace spočívá ve „vy-místění“, „pře-místění“ a „u-místění“ určitých symbolů, problémů nebo osob z jedněch souřadnic symbolického universa do jiných jeho souřadnic. Tyto praktiky mohou vykonávat samozřejmě pouze ti, kteří k jejich výkonu disponují dostatkem moci. To má, jak uvidíme, přímé důsledky pro uspořádání sociální reality.“ (Červenka 2004: online)

2.4.5 Obchodování s chudobou

V sociálně vyloučených lokalitách se setkáváme s jevem nazývaným *obchod s chudobou*. Na základě důkladné rešerše jsem došel k závěru, že tento pojem nemá v českém kontextu vlastní definici, není oficiálně ukotven a popsán. Zajímavé je, že i přesto se s ním setkáváme ve velké míře nejen v mediálních výstupech, ale operuje s ním například i MPSV. Pojem je použit například v článku o změnách v zákoně o hmotné nouzi *Nová opatření pomohou lidem z ubytoven získat standardní bydlení*² (MPSV.cz 2018: online) či v článku *Zákon o sociálním bydlení pomůže lidem v bytové nouzi*³ (MPSV.cz 2017: online)

Dle Brože a kol. spočívá obchod s chudobou ve „(...) *snaze soukromých subjektů co nejvíce vydělat na pohledávkách prostřednictvím poplatků či úroků z prodlení*.“ (Brož, Kintlová, Toušek 2007: s. 55) Jde o mechanismus, v němž jsou zneužívána státem poskytovaná sociální podpory ze strany majitelů ubytoven a dalších objektů, které jsou dlouhodobě obývány sociálně slabými jedinci, kteří z různých důvodů nemají možnost získat ubytování jinde. Typicky jde o pokoje na ubytovnách s velice často nevyhovujícími podmínkami pro život, za něž jejich obyvatelé platí zcela neadekvátně vysoké nájemné. Hlavní roli zde

² „Vláda odsouhlasila změny v zákoně o pomoci v hmotné nouzi. Novela obsahuje opatření, kterými chce ministerstvo bojovat proti **obchodu s chudobou** na ubytovnách.“ MPSV. Nová opatření pomohou lidem z ubytoven získat standardní bydlení. MPSV.cz [online]. 2018 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/3792>

³ „O potřebnosti systému nájemního sociálního bydlení se v ČR hovoří už dvacet let. Až ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová předložila na jednání vlády zákon, který pomůže lidem v bytové nouzi a omezí **obchod s chudobou**.“ MPSV. Zákon o sociálním bydlení pomůže lidem v bytové nouzi. MPSV.cz [online]. 2017, 21.4.2017 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/30311>

hraje doplatek na bydlení pro lidi v hmotné nouzi, který je nejvíce čerpán právě osobami žijícími na ubytovnách. Konceptce sociálního bydlení ČR pro roky 2015 – 2025 uvádí, že lidé čerpající doplatek na bydlení bydlí nejčastěji v nájemním bydlení, z toho nejvíce v tzv. „jiných“ formách ubytování. (MPSV 2016: s. 71) *„Tato forma představuje bydlení (v některých případech) v takových formách ubytovacích zařízení, která jsou spojena často se sub-standardními podmínkami (malá obytná plocha na osobu, společné kuchyně a sociální zařízení, hotelový režim atd.) Při porovnání s takovou kvalitou bydlení se tato forma bydlení vyznačuje relativně vysokými náklady.“* (MPSV 2016: s. 71)

Dle konceptce dále mezi lety 2008 a 2014 navýšil nejen počet osob čerpajících doplatek na bydlení, ale též se v rámci celkového počtu pobírajících významně zvýšil podíl obyvatelů ubytoven. (MPSV 2016: s. 71) Majitelé ubytoven tak mají možnost nastavit nepoměrně vysoké ceny nájemného s vědomím, že většinu ceny zaplatí stát prostřednictvím této sociální dávky. Praxí též je, že doplatek na bydlení je zasílán rovnou na účet pronajímateli objektu. (Maxová 2014: online) „Výhodou“ pro pronajímatele je též fakt, že obyvatelé ubytoven velice často nemají na vybranou, neboť nejsou v pozici, kdy by si mohli na trhu s bydlením příliš vybírat, a to z mnoha důvodů. Může jít o důvody vnější, jako jsou předsudky pronajímatelů či jejich špatné zkušenosti, ale i důvody jako dluhy za elektřinu, nemožnost složit najednou velkou finanční částku na kauci či dluhy vůči obci (v případě obecních bytů). (Maxová 2014: online)

3 PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části této práce jsem se pokusil o vymezení konceptu sociálního vyloučení, povahy jeho vzniku a o přiblížení s tím tak související problematiky. V praktické části se budu věnovat provedenému výzkumu, který se konal ve vybrané obci situované v Plzeňském kraji. Tento výzkum se týkal šetření projevů sociálního a prostorového vyloučení v prostředí zmiňované obce. S ohledem na tematiku a prostředí vlastního terénního šetření se jako nejvhodnější přístup jeví přístup etnografický.

3.1. Metodika výzkumu

3.1.1 Etnografie

Jak jsem již zmínil, pro realizaci vlastního terénního výzkumu jsem zvolil etnografický přístup. Hammersley (1983) hovoří o etnografii jako o jednom z mnoha přístupů, které se v dnes v sociálních vědách k výzkumu užívají. Tento pojem není pevně rámcován, proto je možné jej vyložit různými způsoby a neupínat se při tom na jednu konkrétní podobu interpretace. Etnografie se překrývá s dalšími pojmy jako jsou například kvalitativní dotazování, terénní výzkum, interpretativní metoda a případová studie. Tyto pojmy též nemají pevně ukotvené významové hranice a jsou tedy spíše fluidní povahy. Pojem etnografie pochází z devatenáctého století, kdy etnografie představovala deskriptivní výčet jevů, jež se objevovaly v určité komunitě či kultuře, která se zpravidla nalézala mimo západní civilizaci. V té době byl pojem etnografie kontrastován s pojmem etnologie, která se zabývala spíše historickou a komparativní analýzou nezápadních kultur a civilizací. Etnografie a etnologie tak byly, jako přístupy, vzájemně komplementární. Etnologie byla do té doby ústředním přístupem antropologie a byla psána jednotlivými cestovateli a misionáři, kteří na cestách sbírali data z prostředí tamních kultur a tato data byla posléze podrobována analýze. Postupem času jednotliví antropologové začali provádět vlastní výzkumy a pojem etnografie tak získal širší význam. Nyní bylo pod pojmem etnografie zahrnuto jak empirické bádání, tak i teoretická a komparativní interpretace sociální organizace a kultury. Na začátku dvacátého století byl tak terénní výzkum středobodem antropologického zkoumání. Etnografie se během dvacátého století stala též nástrojem výzkumu v sociologii.

Terénní výzkum, ve smyslu etnografickém, obvykle zahrnuje dlouhodobější soužití výzkumníka se zkoumanou populací v jejím přirozeném prostředí, ideálně po dobu delší jednoho roku. (Hammersley, Atkinson 1983: s.1)

Jak již bylo zmíněno, tato metoda nemá svou podobu ostře definovanou. Jejím klíčovým znakem je její hlavní myšlenka a cíl, a sice důraz na komplexitu

lidské zkušenosti. Té je možné se přiblížit pouze těsným a vytrvalým pozorováním lidského jednání, skrze nějž lze porozumět tomu, jaký lidé dávají smysl světu, který je obklopuje. (O'Reilly 2005: s.1–3) Etnografie však není holou terénní metodologií. Etnografie v sobě nese vědomí, že data nelze oddělit od výzkumníka, jeho hodnot a vlivů prostředí, ve kterém je výzkum realizován. (Hammersley, Atkinson 1983: s.16–17)

V rámci provádění etnografického výzkumu, sběr dat zahrnuje výzkumníkovu otevřenou či skrytou participaci na každodenním životě zkoumané populace. Takový příkladný výzkumník pozoruje dění, poslouchá co se říká, skrze neformální či formální rozhovory se doptává na otázky týkající se daného výzkumného zájmu, dále sbírá dokumenty, předměty, vlastně cokoli, co má dle jeho názoru určitou relevantní výpovědní hodnotu. Jednání aktérů je studováno v kontextu každodennosti a sběr dat probíhá nejlépe cestou neformálních rozhovorů a pozorování prostředí. Etnograf obvykle soustředí svou pozornost na několik málo případů či určitou menší skupinu lidí, což teoreticky umožňuje hloubkové studium daného terénu. (Hammersley, Atkinson 1983: s.3)

3.1.2. Výzkumný přístup

Kvalitativní případová studie je výzkumným přístupem, který pomocí rozmanitých typů dat badateli poskytuje nástroj pro komplexní studium daného fenoménu a jeho specifických kontextů. (Baxter, Jack 2008: s.544)

Kvalitativní studie byly jedním z prvních typů výzkumů, jenž byly použity v terénu v rámci kvalitativních metod. Případové studie byly široce využívány na poli sociálních věd a byly shledány velmi užitečnými v prakticky orientovaném výzkumném terénu. Tento výzkumný design tak nachází multioborové využití. (Starman 2013: s.29)

Zvolení případové studie jako výzkumného designu je vhodné zejména v případě, kdy si badatel ve vztahu k vybranému terénu pokládá otázky "jak" a "proč" a jeho zájem je soustředěn na současnost určitého fenoménu včetně aspektů reálného života uvnitř něj. Jednotlivé typy případových studií jsou si

navzájem komplementární, tudíž jejich hrany nejsou ostře ustanoveny. (Yin, R. 1994: s.1)

„Jedná se o přístup celostní, holistický, jenž se snaží poznat konstitutivní složky případu, zachytit zkoumaný případ (či několik případů) v kontextu reálného života a dospět k jeho hlubšímu porozumění.“ (Mareš 2015: s.116)

Případová studie je vhodným přístupem pro můj výzkum z několika důvodů. Zaprvé, charakter případové studie mi umožňuje uchopit situaci ve zkoumané obci v celém jejím kontextu a nemusím se tak soustředit pouze na vybrané aspekty místní problematiky. Během výzkumu samotného se objevují další zajímavá témata. Výhodou případové studie je též to, že v rámci ní můžu uplatnit data různých typů – formální i neformální rozhovory, zápis z pozorování, výstupy ze studia oficiálních dokumentů, novin atd. Jak zmiňuji výše, případová studie umožňuje hloubkové poznání zkoumaného fenoménu.

3.1.3. Výběr vzorku a použitá metoda

Vzhledem k povaze zkoumaného terénu a ke stanoveným cílům výzkumu, které jsou popsány výše, jsem si jako výzkumný přístup zvolil Jednopřípadovou studii. (Miovský 2006: s.95) Pro tuto studii jsem jako hlavní metodu pro sběr terénních dat zvolil návratové zúčastněné pozorování, neformální rozhovory a rozhovory se zástupci oficiálních institucí. Na základě očekávané povahy těchto rozhovorů, jsem zde, jako nástroj pro sběr dat, zvolil polostrukturované rozhovory. Po každou instituci jsem tedy vyhotovil samostatnou osnovu rozhovoru, do které byly vybrány otázky týkající se oblasti působení dané instituce ve vztahu k obci Křenkovice.

Před samotným vstupem do terénu jsem nastudoval související sekundární data a obrazovou dokumentaci zkoumané lokality. Získaná data jsem během výzkumu podroboval analýze, na základě čehož jsem patřičně přizpůsobil následné kroky a strategii výzkumu.

Samotný výzkum probíhal v období zhruba jednoho roku, kdy jsem měl možnost se do zkoumaného terénu opakovaně vracet a získat tak data dlouhodobějšího charakteru. První část výzkumu jsem realizoval se studentkou sociální a kulturní antropologie v Plzni, Adélou Lachoutovou. Naše spolupráce přinesla, vzhledem ke zkoumanému terénu, průběhu výzkumu mnohé výhody.

Ta probíhala jak během zúčastněného pozorování, tak i v rámci některých neformálních a polostrukturovaných rozhovorů. Tato skutečnost nám umožnila společně diskutovat získaná data a nahlížet tak terén komplexnější optikou, na což mohl mít vliv i fakt, že jsme nositelé opačného genderu. Tento genderový rozdíl se začal jevit jako pozitivní již při realizaci prvních rozhovorů, kdy bylo možné svým způsobem taktizovat, dělit si otázky dle momentálně řešeného tématu a získávat tak celkově hlubší data.

Existují zde ale i možné rizikové faktory tohoto počínání, které tak mohly negativně ovlivnit průběh i výsledný materiál z konkrétních rozhovorů, aniž bychom si toho v danou chvíli povšimli. Jedná se o potenciální vyvolání stresu či nejistoty na straně informátora, který se tak vůči nám mohl částečně uzavřít. Podobné riziko přicházelo v momentech, kdy se v rámci neformálních rozhovorů se zástupci vyloučené populace hovořilo o citlivých tématech a informátor tak nemusel být před jedním z nás s to o dané záležitosti promlouvat. Toto druhé riziko jsme si uvědomovali a snažili se mu tak předcházet. Pokud tedy rozhovor dospěl do takového momentu, jeden z nás taktně poodstoupil či odvrátil pozornost jinam a vyčkal, než se choulostivá situace vyřeší a bude možné pokračovat ve dvou či nikoliv.

Participantů výzkumu byli rozděleni do několika množin. První byla tvořena obyvateli zdejších lokalit, označovaných jako sociálně vyloučené, druhou tvořili místní obyvatelé bydlicí mimo tyto SVL. Třetí byla tvořena zástupci oficiálních institucí, které se podílejí na chodu obce, a to na úrovni politické, sociální, bezpečnostní a vzdělávací.

Vzhledem ke vzájemné odlišnosti těchto množin, byla pro každou zvolena jiná metoda pro získávání informátorů a dat. Pro zástupce populace SVL a ostatní obyvatele obce, byla zvolena metoda nepravděpodobnostního účelového výběru a *snow ball metoda*. Se zástupci institucí, s nimiž se realizovaly polostrukturované rozhovory, byly předem domluvené schůzky, během nichž se tyto rozhovory odehrávaly.

Co se týče etiky výzkumu, mým hlavním cílem bylo zajištění ochrany jeho participantů v souladu s etickým kodexem vydaným Českou asociací pro sociální antropologii (CASA). Participanty výzkumu proto ve své práci uvádím

pod přiřazenými pseudonymy a obec, ve které se výzkum realizoval, uvádím pod pseudonymem „Křenkovice“.

3.3 Obec Křenkovice

Křenkovice, obec v níž probíhal výzkum, leží v západní části Plzeňského kraje. Křenkovice jsou celek skládající se z více menších obcí, z nichž pouze v samotných Křenkovicích žije sociálně vyloučená populace. Ta je tvořena převážně lidmi, kteří jsou označováni jako „Romové“. Tato populace je situována ve dvou sociálně vyloučených lokalitách, které se nachází v různých částech obce. Zhruba uprostřed obce je situováno její centrum. To je tvořeno silnicí, podél níž se nachází obecní úřad s knihovnou, dětské hřiště, dva naproti sobě stojící obchody, hospoda, pobočka České pošty a několik vývěsních nástěnek, které obyvatele informují o dění na obecním úřadě a o možnostech kulturního vyžití, které je v Křenkovicích na poměrně nízké úrovni. Místní knihovna má otevírací dobu jeden den v týdnu. O kus dál stojí ve slepé ulici místní mateřská a základní škola. Většina obecní zástavby je tvořena rodinnými domy. Hlavní dominantu obce tvoří malý kopec na jejím okraji, kde se nachází kostel s farou. Tuto faru jsem po dobu výzkumu využíval k ubytování.

Co se týče dopravní infrastruktury, je v obci vlakové nádraží a autobusová zastávka. Spoje do okolních měst jezdí několikrát za den, což je obyvateli využíváno k dopravě za prací, které v obci není mnoho. V Křenkovicích jsou dvě firmy zaměstnávající místní obyvatele. Většinou se jedná o zástupce nevyloučené populace či zahraniční dělníky, kteří bydlí ve zdejší ubytovně a od nedávna údajně i v jednom z domů, patřících do jedné z vyloučených lokalit. Jedná se o firmu zabývající se rostlinnou a živočišnou výrobou a firmu vyrábějící elektrosoučástky pro automobilový průmysl.

3.3.1 Obec v číslech

Obec Křenkovice leží v západní části Plzeňského kraje. První historicky doložené zmínky o její existenci pocházejí z konce 12. století. Jak již bylo

zmíněno, součástí Křenkovic je několik přilehlých vesnic a dohromady zde žije necelých 1 300 obyvatel. Průměrný věk v obci je 37 let. (stav k 31.12.2016 <https://vdb.czso.cz>) Samotná obec Křenkovice čítá necelých 1 000 jedinců, z nichž 250–300 zdejších obyvatel žije v sociálním vyloučení. Jedná se pouze o odhadovaný počet, přičemž tento údaj byl získán od participantů výzkumu zastupujících institucionální sféru. Přesnější počet jedinců žijících v sociálním vyloučení není vzhledem k jejich vysoké fluktuaci možné určit.

„Tak je tady točí no, my nevíme kolik jich je tady, protože někdo se přihlásí, další se odstěhuje, ale už se neodhlásí.“ (starostka)

3.3.3 Exekuce

Z mapy exekucí, jež byla vytvořena nevládní neziskovou organizací Otevřená společnost, o.p.s. (<http://mapaexekuci.cz>), vyplývá, že v obci Křenkovice bylo v roce 2017 téměř 36% obyvatel vedeno v exekučním řízení. Celkově to tak představuje 358 jedinců a v průměru 5,8 exekucí na osobu. V roce 2017 zde byl celkový počet 2 071 exekucí, což oproti roku 2016 představuje nárůst o 8,5%. Výše průměrné jistiny na exekuci činila přes 23 500 českých korun a průměrná jistina na osobu činila přes 136 tisíc korun. Celková exekučně vymáhaná jistina činila zhruba 48 756 000 českých korun. (<http://mapaexekuci.cz>)

„Pak nosim spoustu exekucí, ale oni si to stejně nevyzvedávají a hoděj to do koše“ (Poštovní doručovatelka)

Dle elektronické mapy sociálně vyloučených lokalit, jež byla vytvořena v rámci projektu zadávaného Ministerstvem práce a sociálních věcí - Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, který byl realizován společností GAC spol. s r. o., v Křenkovicích pobíralo v roce 2014 lehce přes 9% domácností doplatek na bydlení, což tuto obec staví do pozice jednoho z nejzávažnějších případů v Plzeňském kraji. Příspěvek na živobytí zde v roce 2014 pobíralo zhruba 15% domácností. (<https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index.html>)

3.4 Vstup do terénu a zúčastněné pozorování

Když jsem v roce 2017 krátce po zimě poprvé navštívil výzkumný terén, byl jsem překvapen, nakolik toto místo, ve srovnání s jinými stejně označovanými místy v České republice, působí klidně, do jisté míry až staticky a nehybně. Kousek od nádraží po cestě do středu obce se nachází jedna ze dvou místních SVL. Kromě potichu hrajícího radia z jednoho z oken a víceméně všude visícího prádla, zde nebyla téměř viditelná známka jakéhokoliv ruchu. Tohoto dojmu se mi při prvních kontaktech s terénem nepodařilo zbavit. Při průchodu druhou, větší, lokalitou jsem zahlédl dva muže, kteří v prostoru jedné z garáží opravovali auto.

Ve veřejně dostupném prostoru obce nejsou místa, která by byla vhodná pro setkávání místních obyvatel. Jsou zde dohromady tři lavičky, z nichž jedna je umístěna před jedním z obchodů a je možné ji prohlásit za jedno z center zdejšího dění co se týče veřejných prostor, které jsou dostupné pro všechny. Jinými slovy je zde jedno z mála míst, kde je možné se setkat s obyvateli SVL a hovořit s nimi. Druhá lavička se nachází na dětském hřišti poblíž obecního úřadu. Zde čas od času sedávají matky, které sem přijdou se svými malými dětmi, nebo zde tráví čas starší děti. Je zajímavé, že ačkoliv se hřiště nachází mimo SVL, kromě vyloučených obyvatel ho téměř nikdo nenavštěvuje. Třetí posezení (lavice se stolem) je situována na trávníku u budovy firmy, kde se vyrábí elektrosoučástky pro automobilový průmysl. Zde je však pověšena cedule s nápisem zákazu vstupu, nýbrž se jedná o soukromý pozemek.

„lavičky nejsou, protože opravdu kam dáte, tak je jich tam hned velký množství jo.. Já chápu, že ty mladý potřebujou místo, kde se sejdou a to, ale tady po nich vždycky zůstane nepořádek a kdo to uklidí, zase obec že jo.“ (starostka)

Někteří lidé využívají k setkávání místní, již zmiňovanou hospodu v centru obce. Jak se ukázalo, toto místo navštěvují téměř výhradně zástupci nevyloučené populace. Hned během první krátké návštěvy této hospody jsme se od hospodského dozvěděli, že nemá rád „cigány“ a že tam nesmí, protože tam o rok dříve, dle jeho slov, ukradli okapy. Vyloučení obyvatelé se setkávají zejména v prostoru SVL, přesněji na schodech u vchodů do domů a v garážích.

Během pozorování jsem postupem zde stráveného času došel ke zjištění, že obyvatelé SVL tráví většinu svého volného času doma a venku se pohybují jen minimálně.

3.4.1 Vyloučené lokality

V obci Křenkovice se nachází, jak již bylo zmíněno, dvě lokality, označované jako sociálně vyloučené. Převážnou většinu jejich obyvatel tvoří lidé, které místní lidé a zástupci institucí označují jako „Romy“, „Romáky“, „Cik/gány“. Obě tyto lokality mají rozdílné charakteristiky. Hlavními rozdíly jsou: míra prostorové segregace, velikost lokalit a zaměstnanost jejich obyvatel. Dle katastru nemovitostí je vlastnická struktura zdejších nemovitostí patřících do SVL jasná – až na jeden bytový dům v lokalitě číslo 1, vlastní všechny nemovitosti jistá paní Dobromila (pozn. pseudonym).

3.4.1.1 Vznik lokalit

Více informátorů, jak ze strany obyvatel, tak ze strany zastupitelů institucí, se shodlo na tom, že vznik těchto lokalit započal v porevoluční době devadesátých let, kdy měla obec možnost tyto domy za korunu odkoupit. Protože však byly ve špatném technickém stavu a obec by do nich musela investovat značné částky, bývalý starosta nabídku odmítnul.

„...vim, že to bylo nabídnuto obci, ty tehdy řekli, že to nechtějí prostě. Většina byla pro to, že to nechtějí a prostě že by byl problém, ale teď je problém no“.
(starostka)

Jeden z informátorů k této věci řekl, že tyto domy tehdy skupili dva právníci, kteří v té době v Plzeňském kraji nakupovali nemovitosti ve větším měřítku. Za účelem správy těchto nemovitostí do Křenkovic a okolí dosadili paní Dobromilu a zapsali ji jako soukromou osobu vlastnící tyto nemovitosti. V průběhu času pak paní Dobromila měla postupně zvedat výši nájemného, načež se lidé začali

vystěhovávat a do obce tak začali přicházet lidé ohroženi chudobou a sociálním vyloučením.

„15 let možná tak a těch posledních já nevím, těch 10 let, tak už se to začalo hodně točit. Vždycky bílí opustili byt, tak ho dostali cikáni. Jo ty zase opustili, protože se tam nedalo žít jo, voni slaví do rána že jo a voni nepochopí že druhý musej vstávat do práce. Kdo mohl utéct, tak utek, vopravdu z těch bytovek kdo moh utéct, tak utek.“ (starostka)

3.4.1.2 Popis lokalit

Lokalita číslo 1 je situována u hlavní silnice poblíž nádraží, na kraji obce a je tvořena třemi bytovými domy. Na první pohled je zřejmé, že tato lokalita je od okolního prostoru oddělena, nikterak však například oplocením, nýbrž vzdáleností od okolních nevyloučených obydlí. Naproti této lokalitě je malá zahrádkářská kolonie, přičemž některé z plotů jednotlivých zahrádek jsou ověnceny ostnatým drátem. V lokalitě nejsou garáže a na trávníku před domy je improvizované dětské hřiště, skládající se z pneumatic zapuštěných do země. V této lokalitě, dle informátorů, do roku 2018 bydlel dlouhodoběji muž (50 let), který měl v rámci vyloučené populace autoritu a vystupoval jako kontaktní osoba mezi vyloučenou a nevyloučenou populací v obci. Zároveň tak urovnával případné spory uvnitř vyloučené populace. Na začátku roku 2018 se však z neznámých důvodů odstěhoval. Po jeho odstěhování ale údajně žádná změna, ve vztazích uvnitř SVL i vně ní, nenastala. V horní lokalitě je většina jejích obyvatel zaměstnaných, čímž je myšleno i zaměstnání tzv. „načerno“. Problematika práce „načerno“ se týká i lokality číslo 2.

„Myslím, že tam je většina rodin jenom na dávkách, něktej lidi teda dojížděj pracovat, ale spíš jsou na dávkách, doplatek na bydlení a práce načerno.“ (terénní pracovník KOTEC)

„..jim se to ani nevyplatí, jo, pokud mám exekuce“. (terénní pracovnice KOTEC)

„Ty lidi si to spočítaj a vyjde jim to líp na těch dávkách. Jo my tady budeme říkat, že ty romáci využívaj ty dávky..proč by je nevyužili, když jsou nastavený tak, že je to lepší než jít do práce.“ (terénní pracovník KOTEC)

„...nebo by šli, ale na černo, protože kdyby dělali ofi že jo, tak většina z nich je zadlužených, takže exekuce a přijdou o dávky, na bydlení, na všechno.“ (starostka)

„Oni tam jsou rozptýleni, většinou jsou to rodiny, takže ty drží pospolu a o to hůř se mi s nima pracuje. Je tam hodně nezaměstnaných, ačkoliv by pracovat mohli, ale jim to vyhovuje pracovat na černo, protože mají exekuce, takže většinou ti nezaměstnaní mají exekuce, takže problém.“ (sociální pracovnice)

Dva domy v této lokalitě vlastní paní Dobromila. Jedná se o dvoupatrové bytové domy s byty o velikostech 3+1 a 2+1. Dle sdělení jednoho z informátorů, který v jednom z těchto domů bydlí, je za byt o velikosti 3+1 výše nájmu něco přes 13 000 českých korun, včetně záloh na energie. Je zde patrné, že vnější ani vnitřní stav těchto nemovitostí neodpovídá ceně jejich nájmu. Třetí bytový dům vlastní pan Radek (pozn. pseudonym). Jak jsem již zmínil, je to jediný dům v obou lokalitách, který nevlastní paní Dobromila. Tento dům má čtyři patra a jsou v něm byty o velikostech 3+1, 2+1 a 1+1. Výše nájmu je zde oproti ostatním bytům v SVL lokalitách výrazně nižší a pohybuje se zhruba od pěti do sedmi tisíc korun měsíčně včetně záloh na energie. Co se týče stavu tohoto bytového domu, není zde, oproti dvěma zbylým, patrný výrazný rozdíl.

Na základě dat získaných z neformálních rozhovorů s obyvateli bydlících mimo SVL, vyšlo najevo, že zde občas bývá problém s nočním klidem, situace však není nijak závažná.

„Tady dole hluk vůbec nezaznamenávám, ale ty co bydlí nahoře, tak jako, když poberou, tak maj otevřený vokna, puštěnou muziku, takže

ostatní to ruší no.“ (poštovní doručovatelka)

Sociální pracovnice se k panu Radkovi vyjádřila se slovy:

„...ale ten je dobrej, ten má stálý. Ten má většinou obsazeno, protože tam má pořád ty samý jo, málokdy se mu to mění a když, tak se snaží, aby tam ty další bydleli nastálo.“ (sociální pracovnice)

Lokalita číslo 2 se nachází v samotném středu Křenkovic. Tato lokalita není oproti lokalitě u nádraží prostorově oddělena. Sestává se ze sedmi bytových domů, situovaných ve vzájemně těsné blízkosti. Všechny tyto domy vlastní paní Dobromila. Domy mají dvě patra a garáže, jejichž pronájem činí 400 korun měsíčně. Výše nájemného je v této lokalitě stejná jako v lokalitě číslo 1. Během roku 2017 měla paní Dobromila údajně vystěhovat několik bytů a začít je pronajímat zahraničním dělníkům pracujících v nedalekých obcích skrze pracovní agentury. Dle některých informátorů se situace ještě zhoršila. Místní lidé z nevyložené populace tyto dělníky vnímají jako „náplavu“ a podle slov jedné z informátorek „nemají co dělat“. Nájemníci paní Dobromily však s těmito zahraničními dělníky údajně nemají žádné problémy.

3.4 Obchod s chudobou

Nemovitosti v místních lokalitách označovaných jako SVL mají jasně stanovenou vlastnickou strukturu. Devět z deseti popisných čísel vlastní paní Dobromila. Z analýzy dat vyšlo najevo, že se téměř všichni informátoři shodli na tom, že mezi obyvateli SVL a paní Dobromilou fungují dobré vztahy. Někteří nájemníci vyjadřovali v neformálních rozhovorech vůči majitelce kladné sympatie.

„...jo, paráda, paráda, jako můžu jí pochválit. Je to dobrý, určitě.“
(nájemník paní Dobromily, 40 let)

„Oni se jí zastávají, ona se zastává jich...ona je schopná jim sehnat právníka. Dyť oni jsou pro ní zlatý vejce, co si budeme povídat.“
(starostka)

„Jo tak asi jo, oni když maj nějaký problém, tak si je dá do jinýho bytu že jo, nájem stojí deset tisíc, to nevadí, protože to zaplatí stát, takže jako tam jde o to..je to vlastně to samý, když maj Ukrajinci toho svýho kápa, oni na něj taky nenechaj dopustit. Jo oni když potřebujou, něco zařídí. Že je vodírá, ano, to ví všichni, ale jako všem to vyhovuje no.“ (ředitel ZŠ)

„Před deseti lety byla v České republice většina nemovistostí patřících do celků označených jako SVL v majetku obcí. Z výzkumu BRIZOLIT vyplývá, že v bytech vlastněných obcí žije v dnešní době pouze 29% obyvatel SVL. Podle výsledků analýzy GAC2006, žilo v roce 2006 v obecních bytech téměř 58% obyvatel SVL, což je téměř o 20% více než-li je tomu dnes. Počet lidí bydlících v bytech v soukromém vlastnictví u české populace má dlouhodobě stoupající trend, zatímco toto procento u sociálně vyloučené populace již 10 let stagnuje a pohybuje se kolem 10%. (GAC 2006). V případě soukromých nájemních bytů je tomu u sociálně vyloučené populace však naopak a procento nadále stoupá. Dle výsledků BRIZOLIT žije 41% české vyloučené populace v soukromém nájemním bydlení.“ (TOUŠEK, L., V. WALACH a P. KUPKA 2018: online)

„...a s paní majitelkou, ta s náma nespolupracuje. Ona řekne, že nám do toho nic není, že je to její věc.“ (starostka)

Dle slov klíčové informátorky Jarmily (55 let) (pozn. pseudonym) bydlící již osmým rokem v lokalitě číslo 2, není v žádném z domů v této lokalitě měřící přístroj na topení. Paní Dobromila, dle slov Jarmily, obyvatelům sdělí celkovou částku za celý dům a každá domácnost tak na konci zúčtovacího období zaplatí stejně, nehledě na počet jejích členů. V této lokalitě všichni její obyvatelé ví, že je paní Dobromila okrádá, ale jsou prý rádi, že mají kde bydlet a tak situaci neřeší. Jarmila si nechala před dobou od svého kamaráda namontovat do bytu vlastní měřící přístroj, na konci období se její spotřeba nerovnal poplatku žádanému paní Dobromilou. Jarmila se vůči tomuto jednání ohradila a paní Dobromila jí údajně měla vrátit většinu z těchto peněz. Jarmila je jediným obyvatelem SVL, který navštěvuje místní hospodu.

„Ty lidi jsou jí vděčný, protože maj kde bydlet jo, že nejsou na těch ubytovnách, maj svoje byty, tak tady za to jsou jí vděčný. To že je škube, to jim je jedno.“ (starostka)

Místní starostka se při rozhovoru krátce vyjádřila k tématu nedoplatků za energie.

„Oni měli třeba doplatek za topení nebo tohleto, přišlo jim třeba 30 tisíc, tak ona věděla, že to od nich nedostane, tak jim zvýšila nájem no a dostali to ze sociálky, jednoduchý.“ (starostka)

„...ona byť vybere ty peníze za ty byty, tak zase třeba v těch chodbách vidim, když tam přijdu, že se tam třeba obrousí omítky na chodbách, zalepí je, natřou je jo, že v těch společnejch prostorech se snaží něco dělat. Když jsou třeba katastrofální dveře, tak je vymění. Oproti ***** (název obce v regionu) se to vůbec nedá srovnat, to je katastrofa, ale třeba ona se snaží aspoň jako něco do toho investovat. A ona využívá jenom ty díry, jak je to postavený že jo..ona nic protizákonýho nedělá.“ (pracovník OSPOD)

„Podle Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky se výdaje v oblasti doplatku na bydlení snížily z 3,2 na 3,1 miliardy korun. V roce 2011 to mimochodem bylo pouze 850 milionů. Kromě bydlení existuje celá řada dalších způsobů obohacování se na městských vyděděncích, od poskytování „práce načerno“ přes „rychlé půjčky“ po infrastrukturu sběren, heren a zastaváren. Výjimečné nejsou ani zcela nezákonné praktiky, jako je třeba vybírání vysokých záloh na vodu majiteli bytů bez jejich řádného vyúčtování.“ (WALACH, V. a P. KUPKA 2016: online)

3.4.1 Zadluženost a svoz komunálního odpadu

Většinová část místních sociálně vyloučených obyvatel je zatížena exekucemi a dluhy. Největší podíl mají na těchto, v Křenkovicích vzniklých exekucích, dluhy za svoz komunálního odpadu a z pokut za přestupky. Z analýzy dat vychází, že v domech vlastněných paní Dobromilou, se vyskytuje nemalý problém se svozem komunálního odpadu. Právě tento problém se ukázal jako stěžejní v kontextu vztahů vyloučené a nevyloučené části obyvatel a tedy i nárůstu zadluženosti nájemníků paní Dobromily. Součástí poplatků za nájemné totiž není poplatek za svoz odpadu a obyvatelé SVL by ho tedy měli obecnímu úřadu hradit zvlášť. V současné době roční poplatek za svoz komunálního odpadu činí 700 českých korun z původních 500. Za tímto navýšením stojí rozhodnutí vedení obce.

„Tam je problém s pouhým odpadem jo, že vlastně platba za komunální odpad. Tak paní, co jsem teda viděla, už je to dlouho, teď už mi smlouvy nedávaj, ale dřív mi dali k nahlédnutí smlouvy, že vlastně majitel toho domu má platit komunální odpad, ale majitelka to nehradila a vlastně řekla, že si to musí hradit oni, když oni se dostali do dluhů. Nevim jak je to teď.“ (sociální pracovnice)

„Obecní úřad nemá páky na to, aby je dohnal k tomu, aby se zaplatili popelnice že jo. Ta jim to do nájmu dát nechce, že to je jejich věc, no, ale oni to nezaplatěj, tím pádem my máme odvod za odpady 700 na osobu. My v tom máme započítaný i je, takže to se nám třeba taky nelíbí.“ (poštovní doručovatelka)

„...ta má asi největší problém s platbou za komunální odpad jo. Protože tam jsou všichni nahlášený v tý obci a nikdo tam neplatí a obec tam musí na vlastní náklady dávat nějaký nádoby na ten odpad, protože by byli za chvíli zavalení a doplácí na to všichni obyvatelé a pokud vím, tak s paní majitelkou, se kterou se spojovala starostka, že paní majitelka nechce v týchle věci komunikovat jo, protože by přišla o nějaký zisky, musela by něco zaplatit do kasy.“ (příslušník PČR)

„Devadesát osm procent z nich je dlužníků na odpadech jo, my tu máme ročně přes dvě stě tisíc. Dvě stě tisíc nám to dělá dluh na odpadech, to tak je prostě.“ (starostka)

„Prostě placení odpadu by mohlo bejt v pohodě v ceně nájemného že jo. Mohlo se to pak jednom vrzem zaplatit na obci a nemuselo to bejt takhle jako. Pak se dostanou do pakárny.“ (terénní pracovník KOTEC)

Policie do Křenkovic dojíždí ve většině případů kvůli doručení úředního dopisu.

R2: „Takže jediný co nás zatěžuje, tak je že tam musíme jezdit, protože tam samozřejmě sou lidé, který jsou v hledáčku různých státních orgánů a organizací, to znamená soudů, nebo exekutorskejch úřadů, takže z toho nám vyplývají nějaký povinnosti, že tam třeba jezdíme, doručujeme tam různý písemnosti. Ale jak říkám, není nic, nic zásadního, co by se tam dělo jo.“ (příslušník PČR)

3.3.2 Fluktuace obyvatel

„Jednou ze základních charakteristik SVL je jejich vnitřní i vnější dynamika. Většina z nich vznikla v posledních 20 letech (GAC spol. s r. o., 2006), některé zanikly, jiné se objevily. A jak bylo již řečeno, významně se změnila a mění se jejich vlastnická struktura. K migraci obyvatel dochází především na úrovni mikroregionů, u větších obcí v rámci jejich katastru. Mezi hlavní příčiny lze považovat kombinaci push a pull faktorů. Za push faktory lze považovat dluhy na nájemném, ale i např. formální a neformální politiky obcí. Pull faktory jsou představovány cílenou nabídkou tzv. obchodníků s chudobou, kteří kupují levné nemovitosti, a vlivem příbuzenských sítí (viz např. Foldynová aj., 2016; GAC spol. s r. o., 2015; Grygar – Stöckelová, 2007; Kašparová aj., 2012; Kašparová aj., 2008). SVL Jinak řečeno, obyvatelé SVL jsou častěji svobodní, mají významně nižší vzdělání, potýkají se vyšší „nezaměstnaností“ a nižšími příjmy, žijí v domácnostech s vyšším počtem členů a častěji se stěhují. V neposlední řadě, jakkoli jde o ukazatel nejistý, se častěji hlásí k romské národnosti či etnicitě.“ (TOUŠEK, L., V. WALACH a P. KUPKA 2018: online)

Z realizovaných rozhovorů vyšlo najevo, že zástupci sociálně vyloučené populace, kteří z obce odchází a mají v obci trvalé bydliště, si jej často nepřehlašují a nově příchozí se naopak k novému trvalému bydlišti často nepřihlašují. Zajímavý může být pohled na oficiální data Českého statistického úřadu, která hovoří o pohybu zdejších obyvatel. Z nich vyplývá, že se odsud v roce 2015 102 jedinců vystěhovalo a 62 se jich do obce přistěhovalo. V roce 2016 byl tento počet 63 a 57 (<https://vdb.czso.cz>)

„...ona je tam vcelku veliká fluktuace těch lidí, takže ono je to mnohdy právě tak že některý ty osoby tam jsou krátkodobě a někdy se tam protočí několik lidí, aniž by o tom někdo věděl.“ (příslušník PČR)

„Oni se sem jsou přihlásit jenom když tu dostanou byt, ale pak jsou tady ty rodiny, ta soudržnost je tam, tak jsou tady další, který třeba odněkud je zase vyhodili a to..tak oni bydlí u nich a to my vůbec nemůžeme, nemáme šanci podchytit.“ (starostka)

„je tady pani majitelka, která má bytovky a ona je má takhle po tom regionu, takže ona si je po těch bytovkách takhle posílá, aby nepřišla o zisk. Jako byly tu výjimky, že ty lidi odešli na Karlovarsko a to, ale to jsou výjimky, většinou si to ta paní takhle posílá.“ (ředitel ŽŠ)

„Jednou ze základních charakteristik SVL je jejich vnitřní i vnější dynamika. Většina z nich vznikla v posledních 20 letech (GAC spol. s r. o., 2006), některé zanikly, jiné se objevily. A jak bylo již řečeno, významně se změnila a mění se jejich vlastnická struktura. K migraci obyvatel dochází především na úrovni mikroregionů, u větších obcí v rámci jejich katastru. Mezi hlavní příčiny lze považovat kombinaci push a pull faktorů. Za push faktory lze považovat dluhy na nájemném, ale i např. formální a neformální politiky obcí. Pull faktory jsou představovány cílenou nabídkou tzv. obchodníků s chudobou, kteří kupují levné nemovitosti, a vlivem příbuzenských sítí (viz např. Foldynová aj., 2016; GAC spol. s r. o., 2015; Grygar – Stöckelová, 2007; Kafková aj., 2012; Kašparová aj., 2008).“ (TOUŠEK, L., V. WALACH a P. KUPKA 2018: online)

„Tam tak je hrozně těžká ta práce. Tam to není vyloučená ta, ale je to taková lokalita, kde teda je nejvíc sociálně slabých. Jsou tam hlavně romové, že jo. Ubytovává je ubytovatelka, která nechce spolupracovat se mnou, takže o to je to horší, protože většinou semnou ty ubytovatelé komunikovat chtějí. Nespolupracuje se mnou, nespolupracuje se starostkou, peče si to tam, kdo má peníze, z dávek samozřejmě, pak nemaj co jíst měsíc, protože všechno daj na ubytování, ale bydlí, pak prostě nemaj měsíc co jíst, to je prostě tragédie. Tak jí daj peníze na ruku a ona je ubytuje a za dva měsíce je třeba vyhodí, protože neplatí, ale jí je to jedno, protože přisun peněz tam prostě je. Jiný ubytovatelé se je snaží udržet ty rodiny, aby tam bydlely a pořád se nestřídaly.“
(sociální pracovnice)

3.5 Problematika labellingu obyvatelstva

Paní starostka je ve funkci již druhé volební období a před touto funkcí zastávala pozici místostarostky. Také vyučovala přes dvacet let na místní základní škole. Vedení obce v minulosti vydalo zákaz provozování výherních automatů, což hodnotila jako pozitivní. V otázkách týkajících se místní situace působila letargickým dojmem. Tento dojem starostka vzbuzuje i u pracovníka neziskové organizace KOTEC, která v obci v minulosti působila.

„je rezignovaná a už v tom nevidí ten smysl. Už tam nechce žádný organizace, nechce spolupracovat. Je to pro ní mrhání peněz.“
(terénní pracovník KOTEC)

Někteří informátoři z populace SVL během rozhovoru prohlašovali, že místní starostka háže všechny do jednoho pytle. V kontextu teorie etiketizace je na základě získaných dat možné usuzovat, že se jedná o stigmatizující označení, které je přiřazováno obyvatelům na základě předpokládaného etnického původu. Během provádění polostrukturovaného rozhovoru přiznala, že nikoho z

bytových domů, které se obci vyskytují a jsou označovány jako SVL, nezná. Zároveň například uvedla, že ze strany nájemníků zdejších bytových domů nikdy nenaznamenala požadavek či vlastní iniciativu pro provedení kroků, které by vedly ke zkvalitnění životního prostředí v obci. O tom hovoří terénní pracovnice z organizace KOTEC:

„My jsme tam mluvili s pár rodinama, který si chtěly postavit třeba na vlastní náklady dětský hřiště, to jim ale přes obec neprošlo. Ty lidi co tam chtěj něco změnit, tak oni nedostanou šanci ze strany tý obce.“ (terénní pracovnice KOTEC)

„Žijou si tady v těch bytečkách jen pro sebe a oni se nikdy nezapojí, nikdy. Jdou vždycky tam, kde je něco zadarmo, tak jdou a pak všechno chtějí. Ale bohužel teda, my jsme tu museli dát vstupný na dětský akce, protože oni přišli a ostatní neměli šanci.“ (starostka)

„Nálepkování probíhá daleko častěji ve složitějších než v jednoduchých společnostech (myšleno co do počtu jedinců). Toto je dáno zejména tím, že v jednoduchých společnostech, kde je fyzická interakce na každodenním pořádku, je udržení jedince na okraji a mimo sociální život daleko těžší než v prvně zmíněných typech.“ (MACKOVÁ, V. 2016: online)

Co se týče povahy místních vztahů a úrovně soužití mezi sociálně vyloučenou populací a populací nevyloučenou, Policie České republiky zde patrně nevidí problém.

R1: „Občas že se tam s těma starousedlíkama pohádaj.“

R2: „To bylo spíš ze začátku, když to tam jakoby vzniklo a než se spolu ty lidi naučili v podstatě žít. Takže než si ty lidi navykli, že tam je trošku něco jinýho a že si budou muset trochu navyknout tomu hluku.“

R3: „Jo, vidíte, že tam jsou ty garáže kde maj ty vraky jo, vyházený ty sedačky, kde oni tam jakoby vždycky posedávaj že jo, děti tam jezděj na kolech, tohle... Já to říkám furt, tohle je jejich styl života a ten my

nezměníme asi v týhle chvíli jo, ale v podstatě to svým způsobem nenarušuje ani úplně ten veřejnej pořádek v tý obci.“
(pozn. R= respondent)

V otázce týkající se neziskového sektoru a potenciálního zavedení novinek v kontextu sociálních služeb se místní starostka vyjádřila spíše skepticky.

„My tu budem platit na půl uvazek nějakýho koordinátora pro lidi, kteří nám vlastně přináší problémy. Těžko bych to asi někde obhájila.“
(starostka)

„Takhle, my jsme volený, že jo..a když bude člověk se snažit dělat víc pro ty, kteří nic tý obci nepřináší, než pro ty co přináší, tak jako, co si budeme povídat, ty lidi to taky vidí.“ (starostka)

„..a ty práce jsou i docela slušně zaplacený, ale oni prostě nejdou, prostě jim vadí asi nějaký omezení, museli by vstát, jít do práce a odpoledne se vrátit. Pro ně je výhodnější zůstat na těch dávkách, oni maj ty doplátky na bydlení, takže je prostě nic nenutí, nenutí jít do práce.“ (starostka)

„..ale dneska, mě přijde že jak ta společnost jako, jim pořád něco jako, oni maj jako na víc jo, že prostě všichni jim ustupujeme a my je budeme tolerovat a tak dále. My vymýšlíme programy, projekty, který stojej hrozně peněz, abysme se naučili s nima žít, proc? Přece menšina se musí naučit žít s většinou a ne že jo, voni řeknou že jsou jiný. Nejsou jiný, oni se chovaj to co jim náš stát, naše zákony dovolí a to co jim dovolí, z toho tady pak všechno máme, dyť to vidíme tady.“ (starostka)

„Je tady skupina lidí, který tvrdí, že jsme cikánská škola a že by sem dítě nedali.“ (ředitel ZŠ)

3.6. Problematika označení SVL

Obec Křenkovice není zasenesa ani v jedné z analýz GAC.

Z realizovaných rozhovorů se zástupci institucí působících v regionu vzešlo, že situaci ve zdejší obci nenahlížíjí jako problém sociálně vyloučené lokality. Téměř nikdo z těchto lidí ji tímto způsobem neartikuloval a když se tak stalo, tak spíše skepticky. Úryvek z rozhovoru s Policií ČR tuto argumentaci potvrzuje.

V následujících úryvcích se Policie České republiky vyjadřuje k označení zdejších dvou shluků bytových domů za sociálně vyloučené lokality.

R2: „Jak říkal kolega na začátku, domníváme se, že je to někdy až příliš nafouknutý, že se to nazývá nějakou sociálně vyloučenou lokalitou a ono tomu mnohdy tak úplně není že jo.“ (PČR)

R1: „...já myslím, že z toho sedliště udělali takovou vyloučenou lokalitu, ale že sociálně vyloučený lokalitě tohle vůbec neodpovídá. Jo, jsou tam nájemní byty, pronajímá je nějaká paní, která z toho bere velké peníze, protože to platí stát. Co si budeme povídat, její investice na opravu těch baráků jsou nulové.“

R3: „Někdo to nazval vyloučenou lokalitou z důvodu, že tam je větší koncentrace těhletých osob.“ (PČR)

„Pojetí marginalizace v České republice prostřednictvím konceptu sociálního vyloučení, resp. sociálně vyloučených lokalit odkazuje na multidimenzionální povahu jevu a snaží se vyhnout více či méně převažujícímu etnickému, rasovému či třídnímu základu. To má ovšem i své nevýhody, které způsobují, že je tento jev obtížně kvantitativně identifikovatelný. Je tedy otázkou, zda se v blízké budoucnosti nevyhneme snahám o nové konceptualizace, které by umožňovaly snadnější studium a statistický popis marginalizovaných lokalit.“
(TOUŠEK, L., V. WALACH a P. KUPKA 2018: online)

„Jo já myslím, že se to nedá srovnávat s těma lokalitama co jsou na severu prostě.“ (terénní pracovník KOTEC)

„Slušná vyloučená lokalita.“ (terénní pracovníce KOTEC)

3.7 Bezpečnostní situace v obci a otázka kriminality

Z analýzy dat vychází, že v obci Křenkovice žádná z dotazovaných stran nepociťuje závažnější bezpečnostní rizika, ať už se jedná o pocit bezpečí v prostorech domova, společných prostor v domě nebo na ulici. Totéž je možné artikulovat na úrovni míry bezpečnosti v obci z perspektivy informátorů z institucionální sféry. Během sběru dat byla zaznamenána existence určitého napětí a odloučení mezi obyvateli SVL a ostatními obyvateli obce, nejedná se však o záležitost osobní bezpečnosti a jak již bylo nastíněno výše, může se, dle mého názoru, jednat o problematiku etiketizace určitého problému. V rozhovoru s ředitelem místní základní školy jsme, mimo jiné, hovořili o bezpečnostních rizicích a drogové problematice.

„My to tady máme teď na prvním stupni, že je tam polovina. Polovina dětí je romských, teda cikánských.“ (ředitel ZŠ)

„...to vyloženě ne, jako když to takhle nějak poslouchám třeba v televizi, nebo takhle co vidíte, tak je to spíš podprůměr. Samozřejmě tady jsou děti, který jsou vyloženě už z domova navočkovaný, že prostě to je cikán, že vedle cikána si nasednou, ale je toho minimum a nejsou tady zase takový problémy rasový, to ne. Stane se, že se tady někdo špatně vyspí a že si něco udělaj a takhle, ale že by to bylo cíleně a bylo to mohutný, to ne.“ (ředitel ZŠ)

Co se týče zdejší drogové problematiky a porušování zákona, terénní pracovník KOTEC se k věci vyjádřil se slovy:

„...byl tam problém s marihuanou jo, mladý lidi, fakt je to ta marihuana. Aktuálně jsou tam dvě skupiny uživatelů, to jsou starší kluci až chlapi mezi dvaceti třiceti lety. Tady se točí kombinace alkohol marihuana. Je to tam vo pivu, vo paňácích, vo trávě, jó.. pak je tam nějaká malá scéna nitrožilních uživatelů, k těm já jsem se ale nedostal a pak je tam skupina víkendovejch uživatelů, který někam jedou jo, sňupnou si tam, koupěj si to dohromady.“

„Jo v těch garážích, dokážu si představit, že tam běží ten byznys co se týče ty trávy, vobčas nějaký piko, pojedou tam ty náhradní díly na ty auta, kdy polovina těch dílů je vymontovaná z cizích aut nebo aut vod sousedů že jo. Tam je taková fluktuace, že to těžko někdo rozklíčuje jo. Takhle to v těch garážích funguje na těch menších obcích.“

Z rozhovoru s příslušníky Policie České republiky vyšlo najevo obecné stanovisko, že dění v obci Křenkovice policii z hlediska výkonu služby nijak nezatěžuje. Do obce dojíždí, dle slov jejích zástupců, dvakrát či třikrát do týdne. Na místo prý není potřeba dojíždět nad rámec běžné hlídkové činnosti a standardního výkonu.

R1: „Jezdíme tam úplně normálně, tam ani není potřeba jezdit nějak víc nad rámec běžného výkonu, kterež je všude jinde.“

R2: „samozřejmě kdyby tam něco takového bylo, tak by tady kolegové to určitě vyhodnotili tak, že by tam ty hlídky dávali častěji, ale v současné době tam nejsou zaznamenány žádné signály k tomu, aby tam ta hlídka byla častěji.“ (příslušník PČR)

V porovnání s jinými obcemi v okrese Tachov se obec z perspektivy této instituce nijak nevymyká a není, zdá se, ničím specifická.

R1: „Tím že se to v ničím nevymyká, tak ta struktura činnosti je úplně stejná jako v každý vsi, takže nejvíc je tam ten majetek, ale není to vloupání, krádeže, nějaký loupežný přepadení. Nejvíc tam jsou ty přestupky asi proti občanskému soužití že jo, to znamená, někdo oznámí,

že tam někdo dělá hluk. Takže to jsou spíš takovýhle věci jo. Možná pak drobný nějaký potyčky, když oni se napijou, tak mezi sebou.“

R2: „...a ještě bych tam viděl řízení bez řidičských oprávnění. A hlavně tam nedochází k nějakým zásadním konfliktům mezi těma starousedlíkama a těma., ale to že by tam docházelo k nějakému vzájemnému napadání, nebo takový věci, tak to nedochází.“ (PČR)

Dále příslušníci Policie České republiky uvedli, že obec nevykazuje známky zvýšeného nápadu trestné činnosti vůči ostatním obcím v okrese.

R2 „Co se týká problematiky, která tam je a je pro nás, tak musím říct, že za posledních zhruba řeknu teďko rok, tak jsme se nesečkali s tím, že by tam byl nějaký zvýšený nápad trestný činnosti, to znamená ať trestných činů, nebo respektive přečinů. A i z řad toho přestupkového jednání tam nezaznamenáváme nějaký rapidní nárůst, nebo celkově nápad trestný činnosti, kterej by se nějak extrémně odlišoval od běžného nápadu trestný činnosti, kterej je vůbec na tom Tachovsku.“ (příslušník PČR)

K tématu porušování zákona se místní starostka vyjádřila takto:

„...no spíš takový menší krádeže a rušení nočního klidu, když oni mají peníze, tak slaví.“ (Starostka)

„mladý, já nevím no, prostě se poflakujou, cigárko, pivečko no.“ (starostka)

3.7. Sociální služby a situace v obci

Co se týče oblasti sociálních služeb, do obce dojíždí pravidelně kurátor pro mládež z OSPOD a sociální pracovnice z pracoviště sociální péče městského úřadu v Boru u Tachova. V minulých letech do obce dojížděli terénní pracovníci z neziskové organizace KOTEC, která má působíště v Tachově. KOTEC se zaměřuje zejména na drogovou problematiku. V obci v letech 2014 a 2015

organizace, mimo jiné, provozovala nízkoprahové mobilní zařízení *Klub v autě*, kdy se pracovalo s místní mládeží.

Sociální pracovnice, se kterou byl realizován rozhovor, pracuje v obci Křenkovice již třetím rokem (k 2017) a je jediným sociálním pracovníkem v regionu. Její pracovní terén tak tvoří 21 okolních vesnic a na starosti má cílové skupiny jako jsou lidé bez domova, drogově závislí, rodiny postižené chudobou a problémové rodiny. V rámci regionu spolupracuje s kurátorem pro mládež z OSPOD a neziskovou organizací KOTEC. Do Křenkovic dojíždí jednou týdně, což považuje za nedostačující.

„Je to nepříjemný, když koukáte na hodinky, ten časovej pres, protože jeden člověk to prostě nezvládne.“ (sociální pracovnice)

Zdejší rodiny jsou podle jejího názoru vůči této instituci značně uzavřené a dobře s ní komunikuje pouze několik lidí, jedná se však o seniory, kteří již nepracují. Proto v roce 2017 navázala kontakt s místní základní školou a doufá, že se skrze tento krok snadněji dostane k cílovým rodinám.

„Je tam ale málo rodin, kteří chtějí otevřít ty dveře a chtějí pomoci. Musíme umět s nima mluvit na to, aby nám pootevřeli ty dvířka a v týchle obci je tohle obzvlášť složitý.“

„...jsou tam rodiny, kde je problém se vzděláním, protože ho tam neuprostředňují. Když se zeptáte maminek co měli děti na vysvědčení, tak ony koukaj a vůbec neví. Proto jsem navázala kontakt s tou školou, aby ty děti nekončili základní školou, protože to většina z nich takhle dělá, protože mají příjmy z dávek a nepokračují v tom vzdělání. Takže bych byla ráda, aby tam v budoucnu fungoval třeba učební obor.“
(sociální pracovnice)

K řešení místní situace by podle pracovníků KOTEC bylo zapotřebí stálějšího pracovníka, který by se na zdejší problémy soustředil dlouhodoběji a přímo v místě.

„Těžko se tam dostáváme k těm klientům, je to na dlouhou trať.“
(terénní pracovník KOTEC)

Ředitel místní školy vidí jako největší problém v nezájmu ze strany některých rodičů. Komunikace s rodinami zde ze strany školy nad rámec povinností neprobíhá.

„...tady je specifikum, že není velký zájem rodičů o vzdělání. Velká většina rodičů, tady děti třeba ze tří předmětů propadají a já jsem ty rodiče neviděl. Nepřijdou na rodičák, nepřijdou nikam.“

„Tady se to pak přenáší i na ty děti, že nemají potřebu se učit. Za tu dobu co jsem tady se to moc nezměnilo, do dneška jsem se s tím nesmířil, ale nevím co s tím mám dělat.“ (ředitel ZŠ)

Kurátor pro mládež z oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) spolupracuje s místní školou, s jejíž zástupci řeší záležitosti týkající se školy. Tedy například přípravu na výuku, případnou zanedbanost dětí a případné neomluvené hodiny. Dále úzce spolupracuje se sociální pracovníci z pracoviště sociální péče městského úřadu v Boru. Mezi těmito dvěma pracovišti probíhá dlouhodobá komunikace, přičemž dochází k přerozdělování jednotlivých případů dle vyskytující se problematiky.

V Křenkovicích vede ve většině dlouhodobé a ucelené případy a dojíždí do obce pravidelně jednou týdně. Vyjádřil se k tomu slovy, že dojíždět do obce jednou týdně nestačí a místní děti by potřebovaly ucelenější péči. Dle jeho názoru by v obci bylo zapotřebí mít jednoho terénního pracovníka na plný úvazek, který byl v místní cílovou skupinou v intenzivním kontaktu.

K porovnání problematiky Křenkovic s ostatními obcemi v regionu dodal:

„...v každém případě když to vezmu, tak je to tam určitě víc než jinejch oblastech. Když vezmu ***** (obec v regionu), tak tam jsou dvě bytovky který se pronajímaj jo, dvě bytovky, který jsou problematický. Tady prostě je šest nebo sedm bytovek, tak je to rozhodně prostě o to navýšený jo.“
(pracovník OSPOD)

Sociální pracovníce v obci neshledává problematiku porušování zákona ze strany obyvatel jako nikterak závažnou. V tomto smyslu se spíše snaží upozornit na špatnou sociální situaci některých místních rodin.

„Žádný velký problém s deviantním chováním tam není. Jsou tam nějaký krádeže. Jo, dítě ukradne svačinu, ale proč jí ukradne, asi proto že má hlad. Nebo ukradne pomůcky na tělocvik, tak možná proto, že nemá ty pomůcky. Jo, musí se to řešit.. těch lidí co tohle chtějí řešit je potřeba víc.“
(sociální pracovníce)

Komunikaci s vedením obce kurátor pro mládež nehodnotil, spíše konstatoval, že se v minulosti s obcí o potenciálním řešení situace již jednalo, však neúspěšně. V dalším průběhu rozhovoru kurátor pro mládež kritizoval nynější stav a fungování systému sociálního zabezpečení, kdy ho označil za nedostatečně neefektivní, nesystematický a roztříštěný.

„...intenzita té práce, která by tam měla směřovat, intenzita která tam je, tak asi není adekvátní těm případům. Ale tak to zase není jenom o nás, to je podle mého i o obci jako obecním úřadě.“ (pracovník OSPOD)

„...ale tímhle způsobem to řešit nechtěli, pokud by tam měla být nějaká spoluúčast.“ (pracovník OSPOD)

„...nic proti starostce, to prostě tak je a myslím si, že ten míč je na straně té obce.“

4 ZÁVĚRY

Tato práce se zabývala konceptem sociálního vyloučení. Práce byla dělena do dvou hlavních oddílů, a sice části teoretické a části praktické.

První, tedy teoretická, tvoří nástin teoretického prostředí, nebo spíše jeho části, ve kterém se pohybuje soudobý sociální vědec, zabývající se problematikou sociální exkluze v její prostorové a symbolické podobě.

Praktická část byla realizována formou vlastního výzkumu. Hlavním cílem bylo na základě případové studie zhodnotit, zda je vhodné užití konceptu sociálně vyloučená lokalita. To bylo zkoumáno na konkrétním případě.

„Sociálně vyloučená lokalita se stala klíčovým pojmem veřejné rozpravy v České republice. Autoři Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR ji definují jako lokalitu, kde dochází ke koncentraci více než 20 osob pobírajících příspěvek na živobytí a obývajících fyzicky či symbolicky ohraničený prostor. Jinak řečeno, jedná se o prostor v rámci městské i venkovské zástavby zpravidla obývaný chudými Romy, pročež jsou tyto lokality stigmatizovány jako „špatné adresy“, „domy hrůzy“ či „ghetta“.“ (WALACH, V. a P. KUPKA 2016: online)

„S mírným odstupem se domnívám, že pojem sociálně vyloučených lokalit není šťastným konceptem, jak uchopit problém sociálního vyloučení. Jednak pod pojmem sociálně vyloučená lokalita lze nalézt širokou škálu různých prostor a také často tento pojem funguje jako stigmatizující kategorie. Domnívám se, že by bylo záhodno přenést pozornost od sociálně vyloučených lokalit k širšímu pojetí deprivovaných území, které by lépe umožnilo pochopit a v politikách zohledňovat širší kontext sociálně vyloučených lokalit, včetně dynamiky na trhu práce či ve vzdělávacím systému.“ (Wija 2017: online)

Jsem si vědom rizika, že jsem se během výzkumu mohl uchýlit k určitému názoru, čímž byla ohrožena má nezaujatost a tím pádem prohloubena subjektivita nahlížení na terén. V tu chvíli by zde byla možnost, že data jsou zkreslená. Této hrozby jsem si byl při práci v terénu vědom a snažil se o dostatečnou sebereflexi.

Když pohlédnu zpětně do prostředí obce Křenkovice a pokouším se nasát znovu místní náladu, pokládám si otázku, která část pozorovaného terénu nejvíce akcentovala nálepkou sociálně vyloučené lokality? Nejvíce takových bylo rozdáno v místní hospodě, jediném místě kde se schází část místních obyvatel. Vybavuji si, že jsem si ohledně atmosféry tohoto podniku psal poznámky do terénního deníku. Pokud ho tedy otevřu a zkusím vyhledat první zmínky z tohoto prostředí, nalézám toto: „...2 chlapi v montérkách vedle sedí u piva a kouří, je tu hrozný ticho...jediný co čeří ticho jsou odložené případy v TV“; „20:50 – stejný počet hostů (ti samí) – šipky“; „připadám si tu stejně jako v pátek, úplně stejný scénář. Chlapi sedí na stejných místech.“

Vybavuji si, že v tomto prostoru často docházelo k výměnám názorů obyvatel, které se týkaly místních lokalit. Nepamatuji si však, že by někdo v této souvislosti hovořil například o Mexiku, či domech hrůzy. Snad ani jednou jsem nezachytil, že by někdo hovořil o paní Dobromile a její bytové správě. Probíhalo zde spíše nálepkování obyvatel jejich domů. Mimo, řekl bych, stereotypizující výroky, šlo nejčastěji o argumentaci problému s odpadem a skutečnost, že obyvatelé musí platit o 200 korun vyšší poplatek.

Pokládám si v duchu otázku: čím se ve skutečnosti lokalita stává sociálně vyloučenou? Které ukazatele jsou ty správné? Z jaké optiky na to nahlížet? Je potřeba tato místa vůbec kvantifikovat?

S přihlédnutím na data se zdá, že problematika bytových domů vlastněných paní Dobromilou, je jediným signifikantní ukazatelem, na základě kterého bych označil místní lokality za sociálně vyloučené, a který je v České republice v prostředích označovaných jako SVL zcela běžný. Vlastnická struktura nemovitostí v takových lokalitách často odpovídá zdejšímu stavu věci. Pokud bych se teď měl pokusit o vyvození nějakého výsledku, řekl bych, že existence takové lokality je pak často jen politickým problémem.

Z dat vychází, že největším problémem zde je právě nastavení politiky sociálního systému. Na zadluženosti místních obyvatel se z velké části podílí provozování podnikání s bydlením tohoto typu. Pokud jsou lidé žijící v sociálním vyloučení dlouhodobě stigmatizováni například nálepkou „neplatiči“, je předpokladatelné, že v dnešní době budou jen stěží shánět důstojné bydlení. Takoví lidé jsou uvrhováni do situací, ze kterých vede jen jediná cesta – ubytovat se u paní Dobromily. To pak vede ke kumulaci lidí žijících v sociálním vyloučení a koloběh se tak opakuje. Další otázkou je, zda pokládání takových lokalit jako nutně potřebujících sociální pomoc, tento problém a stigma dále neprohlubuje.

POUŽITÁ LITERATURA

- BÉLAND, D., 2007: The Social Exclusion Discourse: Ideas and Policy Change. *Policy and Politics*, 35(1), 123–139. ISBN 0230511554
- BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísní - společnost při České televizi, c2007. ISBN 978-80-86961-27-9.
- HAMMERSLEY, Martyn a Paul ATKINSON. *Ethnography: Principles into Practice*. London: Routledge, 1983. ISBN: 978-0415396059
- HURRELE, J., Sýkora, I., Trlifajová, I., Kučera, P. (2016): Socially excluded localities revisited. *Geografie*, 121, 4, s. 544–565. 2016
- KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-490-0.
- LEWIS, O. The Culture of Poverty. *Scientific American* [online]. 1966, (215), 19 - 25 [cit. 2018-04-17]
- Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-122-5.
- LINDOVSKÁ, Eliška, ed. *Způsoby řešení bezdomovectví a vyloučení z bydlení: analýza a komparace situací ve Francii, Velké Británii a v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7464-852-6.
- MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-87007-15-8.
- MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. 2000, (36), 285-297.
- MAREŠ, J. Tvorba případových studií pro výzkumné účely. *Pedagogika* [online]. 2015, 2015, **65**(2), 113–142 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=11212&lang=cs>
- MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 2008, **44**(2), 271-294.
- MAREŠ, P. 2004. „Sociální exkluze a inkluze“ Pp. 15-29 in Sirovátka, T. (ed.) *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-3455-6.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006.

O'REILLY, Karen. *Ethnographic methods*. London: Routledge, c2005. ISBN 0-415-32156-5.

SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-3455-6.

YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c1994. Applied social research methods series, Volume 5. ISBN 0-8039-5663-0.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

BAXTER, Pamela a Susan JACK. *Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers*. *The Qualitative Report* [online]. 2008, December 2008, **13**(4), 544-559 [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=1573&context=tqr>

ČERVENKA, Karel. *Stigmatizace, morální netečnost a expertní pojmy: možné uchopení fenoménu displacement/vymístění: 2004*. *Sociální studia* [online]. 2004, (2), 215-229 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080304105642.pdf>

Český statistický úřad [online]. 2018 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/>

KOTEC o. p. s. *VÝROČNÍ ZPRÁVA 2015* [online]. 1-10 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: http://www.kotec.cz/wp-content/uploads/2016/11/VZ_2015_KOTEC.pdf

MACKOVÁ, V. *Etiketizace*. [Http://www.artslexikon.cz](http://www.artslexikon.cz) [online]. 2016, 16.4.2016 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Etiketizace>

Mapa exekucí [online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/>

Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR: O projektu. [Https://www.esfcr.cz](https://www.esfcr.cz)[online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index.html>

MAXOVÁ, Lenka. Úskalí s bydlením na ubytovnách - kudy vede cesta ven?. *Člověk v tísni* [online]. Karlovy Vary, 2014, 15. 9. 2014 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/karlovarsky-kraj/uskali-s-bydlenim-na-ubytovnach-kudy-vede-cesta-ven-1587gp>

MPSV. Sociálně vyloučená lokalita. In: *Slovník sociálního zabezpečení* [online]. 2018 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/socialne-vyloucena-lokalita.html>

MPSV. Nová opatření pomohou lidem z ubytoven získat standardní bydlení. *MPSV.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/3792>

MPSV. Zákon o sociálním bydlení pomůže lidem v bytové nouzi. *MPSV.cz* [online]. 2017, 21.4.2017 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/30311>

MUSIL, Jiří. Chicagská škola a česká sociologie. Lidé města. Current volume | Lidé města [online]. Copyright © 2018 Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy [cit. 17.04.2018]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/14-2012-3/chicagska-skola-a-ceska-sociologie.html?language=cs>

Oficiální stránky města Bor: Sociální oblast [online]. 2018, 2018 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://www.mubor.cz/mestsky-urad/odbory/spravni-odbor/socialni-oblast/>

TOUŠEK, Ladislav. Kultura chudoby. In: *Antropoweb* [online]. Plzeň, 2005 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/kultura-chudoby>

TOUŠEK, Ladislav. Sociální vyloučení a prostorová segregace. In: *Antropoweb* [online]. Plzeň, 2007 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>

PETRUSEK, Miloslav. Aktér. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Akt%C3%A9r>

PETRUSEK, Miloslav. Labelling. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Labelling>

PETRUSEK, Miloslav. Exkluze sociální. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Exkluze_soc%C3%A1ln%C3%AD

RADOSTNÝ, Lukáš. Prevence prostorové segregace: Faktory sociálního vyloučení. SÝKORA, Luděk (ed.). *Web.natur.cuni.cz* [online]. 2005 Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrrek/novyurrlab/user/documents/jajinek/Jana/Prevence%20prostorove%20segregace.pdf>

STARMAN, Adrijana Biba. The case study as a type of qualitative research. *Journal of Contemporary Educational Studies / Sodobna Pedagogika* [online]. 2013, March 2013, (64), 28-43. [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <http://www.sodobna-pedagogika.net/wp-content/uploads/2013/03/Starman1.pdf>

TOUŠEK, L., V. WALACH a P. KUPKA. SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY Z POHLEDU SOCIODEMOGRAFICKÝCH UKAZATELŮ. *Demografie* [online]. 2018, (60), 21–35 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: [https://www.academia.edu/36227038/Soci%C3%A1ln%C4%9B_vylou%C4%8Den%C3%A9_lokality_z_pohledu_socio-demografick%C3%BDch_ukazatel%C5%AF_The_Demographics_of_Socially_Exclude d_Localities_in_the_Czech_Republic_](https://www.academia.edu/36227038/Soci%C3%A1ln%C4%9B_vylou%C4%8Den%C3%A9_lokality_z_pohledu_socio-demografick%C3%BDch_ukazatel%C5%AF_The_Demographics_of_Socially_Excluded_Localities_in_the_Czech_Republic_)

WALACH, V. a P. KUPKA. *Prostorové vyloučení po česku? Od sociálně vyloučených lokalit dál* [online]. 2016 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: http://www.academia.edu/28362808/Prostorov%C3%A9_vylou%C4%8Den%C3%AD_po_%C4%8Desku_Od_soc%C3%A1ln%C4%9B_vylou%C4%8Den%C3%BDch_lokalit_d%C3%A1l

WIJA, P. Karel Čada: Pojem sociálně vyloučená lokalita je stigmatizující. *Socialnipolitika.eu* [online]. 26.8.2017 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z:

RESUMÉ

This paper's main topic is social exclusion, the concern is specifically on socially excluded localities. One of the so-called excluded localities in the Czech Republic is examined by ethnographical methods - repeated participant observations, informal in-depth interviews, semi-structured formal interviews, analysis of official documents and other secondary data are used and structured into a case study design. The main question of this paper is to what extent this locality is in fact socially excluded. Does it meet the criteria or is it just a label based on stereotypes? Some authors (Hurrle, Sýkora, Trlifajová, Kučera, 2016) have recently pointed out that what we call socially excluded localities can be often just a result of a stigma and stereotype and the reality in those places can be far from what socially excluded localities are. The question also rests, what exactly are socially excluded localities. This paper results in a finding consistent with the above mentioned study – labeling a locality socially excluded can result in stigmatization with negative effects, the more so if the exclusivity of the locality is questionable.